

Ljubljanski ZVON Leposloven in znanstven list.

Štev. 8. V Ljubljani, dne 1. velikega srpana 1893. Leto XIII.

Propad Ogleja.

(Vizija.)

Paulo maiora canamus!

Orožja in orožnikov nebrojnih
Ropót zamolkel slišim iz daljave —
Kakó razlega se pod nebom temnim!
Obzor zakriva točotvornih, črnih
Oblakov plašč, in oh, grozèè ustavlja
Nad žitorodnim poljem se oglejskim!
Gorjé zdaj tebi, staroslavno mesto,
Preťi poslednji dan ti, dan pogube!
Od kraja v kraj po sinjem nebu šviga
In zvižga neprenosna sila božja.
S krvavim svitom rdí se preplavljena,
In s tajnim strahom v najglobočjem krilu
Presunjena, trepeče juljska zemlja:
In že med šviganjem grmečih strel
Z alp julijskih prikazen grozna, glej,
Prihaja, dère v plan «flagellum Dei!» ...

Kakòr povódenj silna, vso raván
Preplavijo orožniki nešteti.
Kot volčja, od gládú razvnetá čeda
Po pustem polji žéne se in tuli
In škriplje z ostrimi zobmi, takisto
Po krasnem forojuljskem polji skače
Divjaje Hunov rod, V minulih dneh
Že sto sem videl mnogobrojnih čet
Potrtih v prah krvav pod hunskih kónj
Nemiljenim kopitom; sto sem videl
Premaganih, razrušenih trdnjav,
In tebe vmes, Emona slavna, ondu,
Kjer zdaj Ljubljana bela mi stojí,

Plamtečo v gostem dimu, velikane
Gorenjske videl sem, da vkrog zlatiš
S požarom gorostasnim; vse grmelo,
Šumelo je tedaj v Posávji širem,
Ko hrupno padali so hrami tvoji.
Veselo-divje konji rezgetali,
Ceptali v krvi so s kopiti šumno,
Ko mimo njih podil je ljuti Hun.
In evo jih! Kdo se uprè tej sili?
Krví pijanemu sovragu v bran
Kdo naj postavi se na širo plan?

Z gorá, z dolin, z ravnin je vse uteklo:
Beží pastir v goščavo neprezorno;
Beží, počasne vole zapuščaje
In težki plug še v brazdi, poljedelec;
Beží gospod, beží sirota jedna,
In stáro se in mládo v varen kot
Preplašeno zateka. Zadi hrup,
Topót kopit, vrišèanje čet deročih;
V globoki nóči tù in tam do néba
Vasíj in sél široko na obzorji
S krvavim svitom sevajoč požar,
In vsa blestí med trstjem kopernečim
V odsvitú groznem splášena laguna:
Nem gleda ribič ta prizor strašán,
Mislèè prestrašen — ni li sodni dan?

Tedaj od vseh straníj v obzidje trdno
Vojaško moč nabira s silnim strahom

Prevzeto mesto ter železna vrata
 Zaprè napósled; na obzidje v red
 Branitelje izbrane razpostavi,
 Mogočne stolpe prenapolni s silo
 In čaka trepetaje . . . Bože mili!
 Oj, kolik dviga mrak prahú se v dalji,
 Kakó bleští orožje vmes, in čuj,
 Kakóv se sliši krik, peket kopit
 In divje rezgetanje hitrih kónj!
 Kakó trepeče zrak v odmevu glasnem
 Zvenečega orožja in kričanja
 Nešteti Hunov, ki deró čez plan!
 Glej prvega na konji! Drug za njim
 In tretji se podí in tēma drugih,
 Oh, evo jih! Oj, zmršene jim glave,
 Oj, strašnega obličja in očij,
 Pod temnim lobjem z ognjem sevajočih!
 In kakšen v sredi se na konji suče
 Sam Atila, načelnik divjih čet!
 Po rásti nizek, a širokopleč;
 V jeklenih prsih kot v vulkanu groznem
 Kipí in zvižga srda žar in jeze;
 Sovraštva in strupá srcé prepolno
 Kot v prsih mrzli gad. Ogromna glava
 Obrastena mu je od lás štrlečih,
 In temna zloba kakor mrak ovija
 Hreščeče mu čeljusti; pod čemernim
 Širokim čelom drobna mu očesca
 Goré krvavo, žvigajo pogledi
 Kot živi blisek v nemi temni nóči;
 Pod topim nosom ustna se peneča
 V posmeh so vedno satanski napeta.
 Grčí na konji, srdi se in zviža;
 Naprej podí se, vrača se kot strela,
 Zdaj tjà dreví, zdaj sēm; zdaj v skoku muči
 Iskrenega si konja, zdaj na mestu
 Vzpodbada ga in krčevito stiska;
 Vse vprek kriči, velela, kliče, zmerja
 In ves od glave se do pēte trese:
 Takó nemirni duh kipí mu v prsih,
 Takó krví ga žeja silna žene,
 Takó ga furije vijó peklene!

Nesrečni se tedaj in dolgi dnevi
 Krvavih bojov snujejo Ogleju.
 Od zgodnje zore in do pozne nóči,
 Od nóči v jutro vse se gnete v mestu,
 Vse dela, vse na brambo se pripravlja.

Oh, daleč morda ni usodni dan,
 Ko dom predragi, ko preslavno mesto,
 Zasuto in požgano obleži
 Na rusih tleh — žalobna razvalina! . . .
 Prostak ubožni in patricij slavni,
 Vojak in senátor, mladina, starci
 In šibke ženke in gospé ponosne:
 V trepetu vse in v navdušenji bistrem
 Za bran ognjišč, za svetih hramov bran
 Goreče trudi se v pripravah marnih.
 Vse vrišče in šumi, vse boja čaka:
 Pripravljen vsakdo je na zmago bojno,
 A če propade vse, na smrt dostojno!

In glej napósled! Z gromonosnim srdom
 V mogočne zide se zagnal je Hun!
 Oj, silnega, oj, divjega navala!
 Vojakov krik, orožja hrup, grmenje,
 Pušic svrčanje, méčev vmes žvenket
 Do néba gromovito se odmeva,
 In prah, zavzdignjen v zrak, vijé se v stolbih . . .
 Prestrašena med trstjem je laguna
 Zašepetala, vztrepetala; vali
 Natise bistré so zastali čudom,
 Odjeknile dupline gorske v dalji,
 In strašen šum in grom se po dolinah
 In gorah je gozlatih julijskih odzval;
 In presenečen tam pastir nevéšč
 Iz víška je poslušal, kaj to znači,
 In groza mu pretresla je kostí . . .
 Oj, Akvileja, ali si propala?
 Leží po tleh li zrušeno ti slavno
 Obzidje, bran zaman zgrajena dōmu?
 Nikakor! Gledi, nem strmi ti v vznožji
 Mogočnih stolpov sred ugnanih čet
 Razjarjen divji Atila krvav!
 »Kje, kje navadna hrabrost naša? Kje
 Desuče je naših vsekrotilna moč?
 Nekaznjen kdo se nam doslej protivil?
 Katero mest se ni udalo v strah
 In ni takoj pred nami palo v prah?»

Od jeze bleđ tedaj v najhujšem gnjevu
 Naprej, nazaj med vojsko trepečočo
 Načelnik ljuti teka in divjá.
 Na silnejši naval odbite čete
 Pozivlje novič, novo moč, nov žar,
 Nov srd goréč jim razpihuje v prsih.

Peni se ves, grči in z zóbmí škriplje
 Kot gladen volk, ki v zimski temni nóči
 Ovohal čedo plésnih je ovác,
 V ograjo varno pa do njih ne more.
 In evo, drug napad in nov pogum
 In nova sila! Od obeh straníj
 Pušic svrčecih mrak, žvenket orožja;
 In lestve k zidu in vrvi in bruna;
 Naprave bojne, v zid bijoči stroji;
 Ropot lesá, skalin izbitih tresek;
 Jeklá odmev zvenéč, vmes jok in stok.
 Tú kvišku četa vzpenja se, tam pada;
 Mešanje zgoraj in vihtenje kópíj,
 Bliskanje mečev bridkih; vrela voda,
 Kipeče olje in goreči pesek;
 Orožje, kamenje, razbite glave,
 Odsekani tú udje, ondu trupla.
 Vse šumno v niž, vse križema se suje!
 A zdolaj kakor val za valom v morji,
 Za četo četa se primika, vzpenja,
 Nazaj odpada in se zopet vrača
 In križa, gnete se, borí, divjá.
 Nered vesoljni: vse krič, vse tuli,
 Vse gorostasen hrup, brezkončen šum,
 Tisoč in tisoč glasov vsakovrstnih
 V jedin glas, v glas nadzemeljski spojenih!
 In šumljajoče vmes krvi potók,
 Ječanje milo ranjenih vojníkov,
 Umirajočih stok in hripav vzdih! ...
 Oj, borba divja! Oj, Oglej nesrečni!
 Oj, kruti Hun, pogin ti vekovečni!

V daljavi tam nad sinjimi gorami
 Za temne se oblake je skrivalo
 Večerno solnce, žalostno pogubne,
 Od rane zore trajajoče borbe,
 In črna noč raz nébo padajoča
 Napósed vender pókoj je in mir
 Utrujenim bojníkom privoščila.
 Ponižen ves, osramočén, upehan
 V šatóre svoje se odmakne Hun,
 Dobljene rane zdravít si in jezo
 Hladit si v prsih po neplodnem boji.
 Takó mu Bog sramoten beg udíhni,
 Kot prah s frijulskih ga ravnin popihni!

A kruti Hun odjenjati ne zná,
 Vešč begu ni, sramotnemu odstopu —

Izpred obzidja trmast se ne gane.
 Oj, Bože mili! Koliko še potlej
 Čez vrsto dolzih dnij naskokov silnih
 Na jedno mesto je divjak navodil!
 In koliko krvi še plemenite,
 Pomešane z barbarsko, iznad zida
 Po napojenih tleh se je izteklo!
 In kolika junakov slavnih žetev!
 Brezkončnega gorjá naval ogromni
 Tri mesece je še preplavalj mesto,
 In noč in dan je neizprosna smrt
 Od vrat do vrat divjala brez mirá!
 Zaman so jadni čakali meščanje
 Sosedov v pomoč. Niti najmedlejši
 Na zatemnelem nebu žarek nade
 Obupancem v srce ni zaleskétal.
 Oh, božji hrami! Oh, oltarji sveti,
 V kadila vonji se kadeči k nebu!
 Vi pričajte, kakó prostrti v prah
 Čez dan so v noč do néba glas prošnja
 Povzdigovali svečeniki bleđi,
 Kakó je družil ž njimi šibki ljud .
 Svoj jok in stok, dočim so boljše roke,
 Hrabrejša srca čuvala nevstrašno
 Na občo bran po utrjenih zidih!
 Med šumom čet z orožja je žvenketom
 Do néba sezal prošénj glas in jada.
 Oh, kje je óni Bog, čegar mogočni
 Neznosni gnjev ko tresek iz višav
 Na izraelske s tujcem preplavljene
 Planjave z néba je grmel nekda,
 Da ljuti vrag je vztrepetal, izginil,
 Kakór izgine listja kúp na poti,
 Če vánj zapilne ledonosna burja?
 In kje Njegove so nevihte silne,
 Ki dirjajo pred Njim na Njega mig
 Pogubonosne kakor bojni konji?
 O, mili Bog, poglej na jade naše,
 Pomagat téci nam na dobri čas,
 Zatri nam bedo in smiluj se nas!

In glej, napósed se je že zazdelo,
 Da Bog otrokom prizanaša svojim,
 Ki s tožnim glasom se do Njega vpili.
 Glej, že z odsevom božjega posmeha
 Nebó med gručami oblakov jasno
 Nad Oglejem se je zalesketalo;
 In tiha nada spet srce nenadno

Bojnikom je prešinila; obup
 In trudnost sta prehajala na Hune.
 A beda, beda. Zlajci Bog iz néba
 Na jedno mesto svoj pogled obrne
 In tiho zrè; todà ko mero tvojih,
 Nesrečni rod, pregreh ugleda polno,
 Pravici Njega milost se umakne.
 Oči odvrne Večni in desnico
 Usodno zdajci nad Oglej iztegne:
 Nebó zamolklo zagrmí, vztrepeče,
 In mestu, oh, prokletstvo Bog izreče!

In gledí, kàr iz starega tam stolpa,
 Samotnega štrlečega k oblakom,
 Ukleta škorklja, ki onduka j svoje
 Imela gnezdo je in v njem mladiče,
 Nenadno v sinji zrak razvije krila
 In skrbno k begu hitremu priganja
 Nevéšče mladce svoje. Oh, da ti
 Ugledala je nisi dneva luči!
 Da mesožrtui kragulj te je prej
 Raztrgal z neusmiljenimi kremplji,
 Razkljuval s kljunom in požrl z mladiči!
 Mordà še zdaj bi Akvileja slavna
 Ponosno dvigala k oblakom stolpe,
 Staré, ohranjene bodočim vekom;
 Še v bistrih valih čarobne lagune
 Ogledovala bi si lice svétlo! . . .
 Oh, vse je prašlo! Glej, ko sam, molčéč
 Na stráni pod obzidjem divji Atila
 Potrt premišlja, kaj ukrenil bi:
 Sramotno li pobegnil s Huni vred,
 Navalil zadnjič se z naporom groznim
 In trdno mesto razdejal do tál;
 Če ne, brezupno ljute duše črtom
 Zlím žrtvoval pred znagovalnim mestom,
 Ugleda ptice, v beg izfrfajoče,
 In sreče znak vesel in znak uspeha
 Spoznava v tem, takoj skrbí moreče
 Iz glave prepodí in nadi srce,
 Oj, ljuto srce na stežáj odprè!
 In ves osrečen ide brž med svoje,
 Prerokbo razloží jim; osréuje,
 Ogrevá jih; z besedo jih plamtečo
 Takó razpali, navduší, razjari,
 Da zdelo se mi je, kot bi poslušal,
 Kakó valé se v prah mogočni stolpi,
 Kakó se grudi zid, kakó vzdihuje

Pod zadnjim vdarom Akvileja jedna!
 Nikdár takó se adrijanski vali
 Bobneči ne zaganjajo v pečí,
 Nikdár takó ne bijejo na kršne
 Tresoče se obali dalmatinske,
 Kakòr tedaj besneči se zagnali,
 Udarili na stare so zidove
 In brzo jih do tál podrli Huni.
 In oh, tačas, oh, grozovito klanje,
 Jednako klanju, ki nastane v hlevu,
 Če vánj v temí med zbegane ovčice
 Volkov ulomi tolpa zagladela!
 Veselja blazni ulice prostrane
 Preplavijo takoj in pokončajo
 Branitelje poslednje tù in tam.
 V svetišča krasna in v palače zlate,
 V duhovske stane in v deviške cèle,
 V prebivališča vsa in v sléharň kot
 Privró divjaki, strah, pogubo, smrt
 Povsod sejoči, razbijaje vse,
 Z orožjem vse in z ognjem razdevaje
 Vpijoči do nehá med divjim krikom
 Brezupnih žrtev dvigajo se glási.
 Zaklani starci onemogli, deca
 Razbita ob zidove in po tleh
 Pohojena in ljuto poteptana;
 Raztrgane, nemilo razkosane
 Obupne matere so; nežne deve
 Po celicah deviških in ponosnih
 Palačah so oskrunjene in mrtve.
 Vse ljut umor, vse mečev žrtev, kri!
 Razrušeno je vse in vse razbito,
 In gorka kri povsod šumljá; po sobah,
 Na dvorih in po ulicah širokih,
 Po prašnih trgih zbira se in teče.
 In glava tù odsekana, tam roka;
 Tam kópa trupel; tù so razmetani
 Na trgu zopet zbrani, nakopičeni:
 Očetje, sini, matere in hčerke,
 Plemenitaši in plebejci prosti,
 Vojaki in duhovniki, vse vzkrižem;
 Obrazi blédi, v njih krvi sledovi,
 Oči mrtvaške, zmršeni lasjé,
 Razmlinčene glavé, potrti udje:
 Vse groza, strah in smrt! Vrvjenje čudno!
 Umirajoči še v poslednjih mukah
 Obupno z umorjenci se objeti
 V krvi potokih vijejo po tleh!

Povsod ječanje milo, glasni stoki,
 Hropenje smrtno, ohropeli vzdih;
 Vmes divji krik, zmagalcev vrišč in šum
 In bojne pesmi in barbarsko petje;
 Kónj begajočih bistro rezgetanje,
 Tuljenje čudno preplašenih psov,
 Po ulicah brezumno tekajočih! . . .
 Oh, mólči, mólči, ljuta pevska Vila!
 Z zastorom črnim mi zakrij prikazen,
 Prizore nečloveške, kri in smrt!
 Propal Oglej je moj, propal na veke,
 Propal vrstnik mogočnega je Rima!
 Zgrmeli v prah so starodavni stolpi,
 Leží razsuto kamenje po tleh!
 Od vseh strani na desno in na levo
 V visokih stolbih dim valí se k nebu
 In na široko ves obzor zagrinja,
 Vmes šviga in vrši in zvižga plamen,
 Ropót ožganih padajočih vniž
 Prastarih podov, pozlačenih brun,
 Preslavnih vrat in miz in stolov zlatih
 Obnebjé zakajeno silno stresa;
 A skupaj kakor iz vulkanov tlečih
 Frččč, šumčč za drugim drug oblak
 Nebrojnih isker se dviguje v zrak!

Krví in plena sit napósled Hun
 Med razvalinami besneče čete
 Že zopet skupaj z bojno trombo zóve,
 Odvéde jih drugam, sejat drugod
 Z divjaškim srdom strah, pogubo, smrt.
 A Oglejčan noben ti več ne sliši
 Vojakov šuma, rezgetanja kónj!
 Zaklani tam leže v grmadah groznih,
 Leže palače njih po pustih tleh!
 Kje tvoj ponos je, kje sijajni dnévi,
 Kje, Akvileja, tvoja moč in slava? . . .
 Oj, nad razpadom tvojim sto in sto

Letčč preide nemih let in praznih.
 Med razvalinami vršel bo tožno
 V skrivnostnih glasih vetrec osamel.
 Kjer zvočne pesmi, govori sloveči
 Stresáli so presunjene slušalce,
 Sová ponočnih bo se čula tožba.
 Kjer kdáj kočije zlate so drdrale
 In koder svit patricijev bogatih
 Šopiril se je šumno, oh, samotén
 Na razvalinah, z mahom vprek obraslih,
 Sedčč pastir bo pasel tiho čedo!
 Po ulicah nekdanjih in po trgih,
 Od izprevodov nekđaj mrgolečih,
 Pa s plugom ostrim dolge brazde rezal
 Pod solncem bo pekočim poljédelec
 In morda glasno klel, če plug gredč
 Ob slaven kamen marmornat zadene.
 Strmčl bo v poznih letih učenjak,
 Ki pride sém ostanke starodavne
 Izgrebat skrbno iz prstí nekdanje.
 Kdo vé, kdo vé? Mordà sanjavi pevec,
 Prijatelj pevske Vile, v poznih urah
 Na kapitélji tñ sedčč samotén
 Pozival bo iz večnosti temin
 Nekdanje sence in nekdanje dueve!
 In vse vršelo bo v ponočnem miru
 In v mesečnem se lesku oživljalo
 In vse plesalo bo pred njim okrog! . . .
 A vender s svitom pozlačene zore
 Odbegne mu prikazen ta lažnjiva
 In Akvileje več ne bo! Oj, táko
 Z gorečim perom v knjigo je usod
 Neizpremembno ostra roka božja
 Na vekov veke zapisala sodbo!
 Udajmo silni volji se, modrica,
 In Bógu posvetimo skromni spev;
 Čast, slavo Njemu večno svet oznanjaj,
 Pred Njim ponižno človek glavo klanjaj!

Zamejski.

Abadon.

Bajka za starce. Pripoveduje Nejaz Nemcigren.

(Dalje.)

VIII.

No dolgem molku séde Slovogoj med Samorada in Plahtaliča na vzvišeno skalo ter povzame:

— Slovesna bodi naša seja na Vélikem Triglavu, na pozabljenem spomeniku zamorjenega národa! Vrh Vélikega Triglava se je še v XIX. stoletji po nekod v Bohinji in Bledu zval tudi Klek in je bil babjevercem plesišče čarovnic, točo delajočih. Poglejta gôri proti severozapadu in dôli v tisti črti proti jugovzhodu! Tam vidita v stranski dalji, kjer se zemlja in nebni obod stikata v jedno planoto, gôri in dôli po jedno, očito nad drugim gorovjem vzvišeno téme, kateremu je liki Triglavu tudi na jedni strani kleknil navpični rob. Prva gora na meji nekdanjega Korotana in nekdanje saligrajske vojvodine je Véliki Klek, katerega so pozneje Nemci prekrstili v »Grossglockner«, ¹⁾ druga dôli v nekdanji hrvaški kraljevini, blizu nekdanjega mesta Ogulina, pa je Mali Klek. Mi sedimo na srednjem Kleku. Bila je nekoč dôba, ko so vsi trije Kleki gledali samó slovenski národ daleč okolo sebe; toda gledali so potlej za stoletij in stoletij, kakó se je ta národ pogrezoval v morje nemško in italijansko. Že v dvajsetem stoletji je bil srednji Klek, naš Triglav, prav blizu mejâ nemškega in italijanskega jezika. Izvestno vama je znano, da je že v XIX. stoletji nasprotnike slovenskega národa jako v oči bodlo slovensko ime »Triglav«. Nemci, katere so v tem radovoljno podpirali slovenski nemškutarji, pisali so rajši »Terglu«. Temeljitejši Italijani pa

¹⁾ Na Holzwurmovi karti v »stopografiji« Mateja Meriana iz sedemnajstega stoletja se »Grossglockner« še imenuje »Glöckner Mons«, kar gotovo kaže na slovensko ime Klek. —

so naše ime kàr pretvorili v »Tricorno«. Ko sem bil jaz mladenič in sem plezal na Triglav, dobil sem še slovenskega vodnika iz Bohinja, toda možev jezik je bil zelo pomešan z laškimi in nemškimi besedami; zakaj do južne meje bohinjske so že predrli Italijani, na severni strani Triglava pa so sedeli nemški naseljenci. Na šolskem zemljevidu smo čitali tudi samó »Terglu« in »Tricorno«, prvo neki keltsko, drugo neki staroitalijansko ime, in opasno je bilo kakor učencu takó učitelju ziniti, da je ta gora prav za prav Triglav slovenskega imena.

Ob teh treh Klekih in daleč okolo — povsod, kamor vid nese z vrhu Triglava — domoval je nekda in o srečni bodočnosti snival moj národ slovenski. Bridka žalost me obhaja, ko sedaj to premišljujem na sivem Triglavu, nekda toliko opevanem, ki je danes samó velikanski grobni spomenik, a molčëč spomenik, zakaj vzeto mu je staro ime in siloma je zatrt celó spomín na slovenski národ. Nikoli bi ne bil verjel, in zdela se mi je ogromna zgodovinska krivica: krivica, ki je brez uslišanja zatirancev vpila v nebó, da je usojeno blagemu, vrlemu, duševno razvitemu národu od prvega postanka do poslednjega prestanka samó trpeti in poslušno stopati za drugimi národi, ne da bi bil kdàj smel doseči odločilno besedo v zboru evropskih národov! Često sem premišljal, ko sem jaz jedini utekel národovemu porazu, to čudno, nerazozlano usodo. Ali je morda zakon svetovne zgodovine sličen zakonu družabnega življenja o razliki stanov; ali je takó tudi med národi, da morajo nekateri vedno gospodovati in nekateri vedno hlapčevati; ali tudi národ ne more doseči veljave in slave po blagosti, pravici in bratoljubji, nego samó po krvavih potih sebičnosti, sile in po zatiranji menj krepkega bratovskega národa? Ali je pa morda ta sin, ki se zóve slovenski národ, prezigodaj ostavil mater Slavo, premer je bil zadosti vzgojen za vstop na zgodovinsko terišče, predno je bil oprezno opremljen in jekleno utrjen na boj za svoj obstanek in premer je dobil moških krepstij za ustanovitev svoje države? Izmed Slave sinov se je Slovenec prvi napotil proti neznanemu jugozapadu in je ondu predril najdlje. Mejo so mu zastavili krepkejši sosedje. Odrivali so ga nazaj in napósled podjarmili svoji oblasti, ko naprej ni smel, nazaj ni mogel. Posebna nesreča je bila tudi ta, da se je národovo selenje ustavilo v pokrajinah, kjer so gore in reke, šúme in planine prebivalce bolj razdruževale nego jedinile v celoto, in ta, da si je národ svoj prostrani dom, ki je imel toliko odprtih vrat in oken, pa nobenega skupnega zbiralíšča in trdnega zave-tíšča, postavil uprav na starodavno véliko cesto med evropskim vztokom in zapadom, severom in jugom. Koliko je zaradi tega trpel

o velikem preseljevanji národov in kakó so potlej v deželo silili Italijani od severnoitalske 'ravnine in od morja, Nemci skozi odprte doline in ob toku rek, in napósled še Madjari, brezoziren, Slovanom najusodnejši národ, iz panonske ravnine! Ker so bili Slovenci pre-zgodaj ločeni od matere Slave in nezreli za ustanovo svoje države, zatorej tudi nikoli niso dospeli do národne zgodovine. Samó povest-nico posameznih pokrajin in zgodaj ločenih dežel poznamo; ali v teh posameznih povestnicah ni imel besede naš praded, domačin v teh de-želah, in lice te povestnice nima slovanskega značaja. Kakor blisek v temni noči je zasvetil junaški vojvoda Samo, kakor blisek, po ka-terem je bila noč le še temnejša. Vender tisti bajevni Samo je bil bajé Nemec, in njega oblast je prestala z njegovo smrtjo ali morda še prej, précej po njega veliki premagi Nemcev.

Duhovit slovenski poslanec je izustil krilato besedo, da mi Slo-venci res nimamo zgodovine; ali zató imamo geografijo, kar je več vredno. Vender nam ni koristila ta geografija Uprav zaradi nje smo bili ves čas národovega življenja izpostavljeni napastim, kakeršne so bile drugim slovanskim rodovom menj znane in menj opasne. Naša geografija je provzročila, da smo se sčasoma ločili ali da smo bili odtrgani od vseh bratov slovanskih. Samó na jugu smo imeli brate Hrvate; a te smo jedva poznali. Samó jedenkrat so se združili Slo-venci in Hrvatje v národno vojsko, ondaj ko je Ljudevit, ban posav-skih Hrvatov, zgrabil za orožje, da se otrese frankovskega jarma (leta 819.—823.). Tedaj so ga podpirali tudi Slovenci od Save in Drave in mu pomagli do mnoge zmage. Ali turobne usode! Lju-devita je umoril izdajica, rojak. Slovenci se niso oteli frankovskega jarma, in kakor pòje Prešeren: »Od tód samó kervávi pùnt poznámo, boj Vítovca in rópanje Turčije«. Kralj Matijaž naših pesmij in pravljič nam je Matija Gubec iz Zagorja, tisti kmetski kralj, ki je bil o za-vršetku »selske bune« posajen na razbeljen železni prestol in ovenčan z razbeljeno železno krono.

Slovanska usoda je čudno pletla zgodovino na jugu, da sta se brata po rodu in jeziku in soseda, Slovenec in Hrvat, vedno otujevala drug drugemu. Hrvatje so se sicer oslobodili inozemskega jarma ter si pridobili národno zgodovino in kralje svoje krvi, toda tista slavna dóba jim ni trajala dolgo. Izpodjedala je mlado državo v sredi stara slovanska bolezen: domača nezloga; od zunaj jo je napadal krepki italijanski živelj; in ko so se Madjari vzpeli do državne osnove in močí, tedaj so tudi oni razdorno vplivali na nejedino kraljevstvo, v katerem je kraljeva moč oslabela, dočim je rasla sila sebičnih, častihlepnih

boljarjev in je bil prosti národ kakor ondaj povsod v Evropi samó kolikor toliko poslušna, brezvoljna grmada. Napósled so se Hrvatje, ko je s Stjepanom II. (leta 1102.) zamrla domača kraljeva rodbina, upognili ogerskemu kralju Kolomanu, in dovršila se je njih slavna dóba z velikim porazom. Prejeli so kralja tuje krvi, kakor bi oseben človek premenil rodno svoje ime in se odrekel spominu in slavi dedov svojih. Ostali so potem Hrvatje v zavezi z Madjari in brez národne dotike z rodnimi brati. Le malokdaj je švignil plamen platoniskega bratoljubja čez steno politiske meje, ki je bila na videz neznatna, v učinkih pa nebotična. To bratoljubje je ostalo brez posledic za národ takraj in ónkraj meje, dasi že nad tristo let vlada ista dinastija obema bratovskima národoma.

Pri Slovencih ni moglo priti do takega poraza. Slovenci niso mogli pasti, ker se nikoli niso vzpeli do višave. Res jih je v nemalo iskreno domoljubje, in branili so lepo svojo domovino na vse strani hrabro in vztrajno, vendar brezuspešno. Preveč so bili razkosani in ločeni po šumah, rekah in visokih gorah. Kadar so bili napadeni, združila se je skupina bližnjih rodov brez dotike z oddaljenimi sosedi; in ko so napad hrabro odbili, razveselili so se tolikanj, da niso mislili na osveto sovražnikom, niti niso premišljali, kakó naj preprečijo možne prihodnje napade s tem, da se združijo v trdno celoto. Vsak posameznik je bil hraber in bojevit, toda vsakdo je hotel biti takisto sloboden. Sloboda posameznikov je ovirala slobodo národa. In ker se nihče ni hotel stalno podrediti volji in oblasti izbranega poglavarja iz svoje srede in krvi, podredili so se zaporedoma tujcem. To se je prebivalo lože, ker so bili med seboj še vedno jednaki, namreč jednako — neslobodni. Bojevali so se tudi pozneje vzgledno zvesto in hrabro, toda pod tujim poveljem in za tuje koristi. Tudi to se je lože trpelo, ker mera koristi je bila vsem Slovencem takisto jednaka: nihče ni dosegel več, nihče menj, ker nihče ničesar. S tujim gospodstvom je prišel tuj živelj v deželo. Nemški vitezi so si delili zemljo in gradili trdne gradove za krotitev Slovencev. Duhovniki so bili največ nemški in laški plemiči, ki so često nosili železni oklep pod mašno odevo ter vihtili meč takó ročno kakor pastirsko palico. V mestih in trgih se je ustanovil laški in nemški pravni red in osnovala so se nemške rokodelske bratovščine. Slovenec je bil potisnjen na polje; toda ni to ni bilo več njega slobodna lastnina. Ostal je kmet po imenu in bil končno rob po pomenu. Kdor tedaj ni bil plemenitnik, duhovnik ali meščan, užival ni nikakovih slobod; in kakor je bil teptan in zaničevan brezpravna para, kmet, takó je bil zaničevan slovenski jezik: jezik sužnega kmeta.

Kakó bujno je v poslednjih treh stoletjih srednjega veka zacvelo národno pesništvo pri sošednih Italijanih in Nemcih! Vender nobena iskrica tega vzleta ni padla med Slovence. Za vse srednjeveške dóbe smo ostali brez književnosti, brez národne poezije in brez prosvete: »Káko rod za rodom gíne«, to je bila tedaj vsa naša zgodovina! Národ robov in tlačanov, národ vnukov nekdanjih slobodnih gospodarjev vse dežele ni našel rešitve pri ljudeh; iskal je torej tolažbe pri Bogu in od tam je pričakoval spasa in boljših časov. Zidal je cerkvice na gorah, hodil na daljna božja pota in goreče je molil. V mnogih stoletjih je bila napósled udana pobožnost in nekova fatalistiška nádeja, da nam nekoč posijejo milejše zvezde, očit značaj slovenskega národa. Národ je bil res pobožen, ali hkrati zelo vražen, neomikan, ubog. Duhovniki, njega jedini učitelji, bili so ponajveč sinovi plemenitnikov in meščanov, ki često niso znali ali pa so se sramovali jezika zaničevanega kmeta, kateremu je bilo v zaničevanem jeziku oznanjati besedo božjo. Nauk je bil torej često slab in nedostaten ter ni mogel izruvati korenin starega paganstva iz národovih src. Kmet je ondaj pravemu Bogu služil kár najgorečnejše, zajedno pa vražno pazil, da se ne zameri starim bogovom, postavljenim v zakotje.

Takó je bil Slovenec ob zatonu srednjega veka ubog, neomikan, brez zavesti svoje národnosti, ločen po deželah ter z životom in z imovino podložen mnogoštevilnim graščakom, ki niso bili slovenske krvi. Tisti graščaki so imeli med seboj vedne prepire in boje, in te krvave boje je moral bojovati ubogi kmet, kakor mu je bilo zapovedano. Danes se je sekal z bratom, jutri z očetom, kakor je imel brat ali oče slučajno drugega graščaka za gospodarja, kar se je časih predrugačilo kár čez noč.

S početkom novega veka je duhove razburila takó zvana reformacija. Ta se je oznanjala in širila s pomočjo národnega jezika; torej se tudi nasprotna reformacija ni mogla ogibati národnega jezika, ko se je spoznalo, da ne zadóšča samó požiganje krivoverskih knjig. Dobili smo v tej dóbi tiskanih slovenskih knjig, toda samó toliko, kolikor so rabile reformaciji in nasprotni reformaciji. Učiti slovenski jezik, izobraževati ga, temelj stavljati slovenski povestni književnosti in ljudstvu poleg katekizma in molitvenikov (med katere se je vrnil celó »Kolomanov žegen«) podati še kàj druge duševne hrane, nihče ni poskušal in tudi skoraj ni mogel poskušati. Zakaj kmet je bil še vedno rob in brez šol; brez graščakovega dovoljenja celó ni smel iti v šole ali k meščanskemu rokodelstvu. Kmet bi ne bil čital, ker ni znal; graščak ali meščan bi tudi ne bil čital, ker se ni hotel baviti z

jezikom nizkega kmeta. Sploh pa sta tedaj graščak in meščan prav malo čislala knjigo in vedo.

Nastopila je potlej v drugi polovici osemnajstega stoletja dōba slobodomiselnih idej in predrlo je v odločilne kroge nad glavami graščakov vender spoznanje, da je tudi kmet nekakov človek. Odpravilo se je vsaj osebno nevoljstvo ali oblast graščakova do osebe kmetove. Sedaj šele je med Slovenci začela delovati blaga »kmetska hiša«; porodil se je v kmetski hiši na ljubljanskem polji Valentin Vodnik, za njim pa še marsikateri blagovestnik národne prosvete. Zgodaj nam je zgodovina zatrla in izneverila plemenitnike po krvi, zatorej nam je pozno, pa vender vsaj, kmetska hiša podarila v namestilo viteze po duhu, ki si opasujejo »uma svetle meče«.

Skoro za tem zornim časom je buknila francoska revolucija, ki je pretresla staro Evropo. Z grozovito silo je razrušila marsikatero krivico, ki je po zgodovinskem priposestovanji dobila veljavo pravice, toda podrla je hkrati za kazen človeške slepote in trme tudi marsikaj dobrega. Revolucija je vzpričo svojega gesla: »Sloboda, enakost, pobratimstvo« rodila omikani absolutizem carstva Napoleonovega. Potlej je po prirodnih zgodovinskih zakonih nastopila nasprotna revolucija ali restavracija, ki je odpravljaje slabote in podiraje dobrote preveč posnemala revolucijo, dasi v drugačni podobi. Revolucija je hitela pred zahtevami in potrebami svoje dōbe, reakcija po nji pa je nazaj tiščala, kar se ni dalo potisniti nazaj ter ustavljala neustavno koló človeškega napredovanja. Napósled se je vender moralo vsaj nekoliko ustreči časovnim zahtevam in dobila je Evropa v večini držav omikani absolutizem s parlamentarnimi oblikami in po nekod neomejeno parlamentarno oblast večine nad manjšino. Ne vém, katera oblika je boljša ali slabša? —

Novi čas je prebudil tudi Slovence. Zavedali so se svoje národnosti in sorodnosti s takisto prebujenimi brati in gojili svoj jezik, kolikor ga je ostalo iz temnih, turobnih časov. Lotili so se tega častnega posla marljivo in nesebično, ali iznebiti se niso mogli národu prirojenih svojstev. Bohoričica nam je rabila tristo let, kakor še sedaj Nemcem rabi njih stari, dasi jako okorni pravopis. Nam ni zadoščala starina, ampak izumili smo za Kranjce metelčico (»žabico«) in za štajerske Slovence dajničico. Bili smo še pri abecedi in že smo imeli bolj osebno nego stvarno »abecedno vojsko«. Potlej smo dobili gajico, in dolgo je trajalo, predno smo po nji dobili jednotno abecedo. S tem pa še nismo dosegli jednotnega pravopisa, ker za abecedarji so nastopili slovničarji in ti so učili vsak svoj pravopis. — V sredo dné 5. ma-

lega srpana 1843. leta je začel izdajati dr. Janez Bleiweis svoje »Novice«. Ta dan je za Slovence toli pomemben, da ne vém važnejšega v XIX. stoletji. Te »Novice« so potlej stale nad strankami, cepečimi dlako in narod, in so napredovale oprezno korak za korakom, da jih je narod lahko dohajal, in tiho, da niso nasprotniki pomendrali rahle cvetke. Oče Bleiweis je v preudarni razbornosti deloval na zlogo, na zmernost med nasprotujočimi, sredobežnimi težnjami in na premišljen, stalen napredek. Njega jeklenemu značaju, njega ognjeviti ljubezni, odeti z ledeno skorjo, njega obče priznanemu ugledu in razboritemu ravnanju se je uspelo, da je vzdrževal zlogo in vzajemnost ter nad dōbo človeškega rodū vodil narod po vsi Sloveniji kakor nihče pred njim in nihče za njim. Ko je prvak zatisnil oči, naglo so vstali epigoni, kakor v pravljici sinovi Svatopolkovi ter hiteli drobiti prvakovo dedovino, cepiti se v razne stranke in boriti se za zgolj načela in za prvaštvo. Narod pa je plačeval troške teh prepirov in od tega sevēda ni mogel imeti koristi.

Čudno se je vršila usoda Slovencev po kratki dōbi preporoda in iskrene navdušenosti! Že ob konci XIX. in ob začetku XX. stoletja se je nagibala v velik poraz. Devetnajsto stoletje je rodilo načelo narodnosti. To načelo je vnelo Slovence, hkrati pa vzbudilo tudi številnejše, krepkejše sosedne narode. Sosednim narodom je bil narodni obstanek zagotovljen. Oni so torej narodnostno idejo rabili za napadovno orožje proti Slovincem ali sploh Slovanom, in sicer takó uspešno, kakor je vselej uspešen boj močnega sosedu proti slabemu, doraslega proti nedoraslemu. Napadali so Slovence dvojno. Prvič so razvpili narodnostno idejo, češ, nevarna je državi, ker krepí posameznost proti celoti, in nevarna je cerkvi, ker je baje paganska, dočim vera ne razločuje med narodi in nas uči vse ljudi jednako ljubiti. Pristašev teh pomislekov proti narodnostnim težnjam je bilo mnogo med Slovenci in niso si dali dokazati, da slovenstvo ne more biti sredobežno in da država sama pridobiva moči in veljave, če narod v tej državi povikša in pomnoži duševne svoje vrline, in da cerkev pač smē obsojati narodnostno idejo, kadar se rabi za napad države ali drugega naroda, ne pa ondaj, kadar narod s to idejo samó brani narodni svoj obstanek, idealno svojo imovino, katero nam je podaril Bog in katero so nam poročili naši očaki. Drugi način napadanja pa je bil ta, da so se tujci samí poprijeli slovenskega jezika, kakor je znal nemški Gripo v Jurčičevem »Tugomeru« tudi slovenski. Takó so se vrivali kakor tisti Gripo med narod, ki proti tujcu vedno nosi srce v roki in misli na jeziku, in izpodjedali ter izpodrivali so sloven-

stvo s samim slovenskim jezikom. To dvojno napadanje na Slovence je činjevalo kakor trtna uš v vinógradu; najprej skrivno, da napada nismo verjeli, potlej tolikanj očito, da smo rekli: »To lahko zavrremo sami«, in napósled kakor uničujoč požar, da smo bili poraženi. —

— Kdaj se to zgodi? vpraša Samorad.

Slavogoj, nejevoljen da ga moti, odgovori kratko:

— V XIX. stoletji ne in tudi v XX. stoletji ne. Ali kaj je národu stoletje? Sploh pa vedite, da Slovenci niso imeli národne ali državne zgodovine. Bili so vedno samó molčeči težaki pri obči zgodovini. Njih oskromna zgodovina je samó pojav družabnega življenja in razvoj domačega slovstva. To se je vršilo po prirodnih zakonih napredovanja do gotove meje in nazadovanja do poraza, k čemur naj opomnim, da národje največ ne vidijo nazadovanja, ampak menijo, da še vedno napredujejo, dasi so dospeli na rob svojega prepada. Če hočete torej dalje poslušati, vedite, da je podoba slovenske zgodovine danes taka kakor jutri, ker jutrišnja je posledica denašnje, in da se ne dá deliti v posebne dóbe. Kar vam torej povém, smete postaviti na konec XIX. ali XX. stoletja ali v katero drugo stoletje. Samó prosim, ne motite me v povesti! Star človek sem, in težko mi je najti pretrgano nit svojih mislij; še teže pa mi je pojasnjevati ali zagovarjati svojo sodbo in svoje nazore, ki so okosteneli v meni, ako se vam, ki ste mlad človek iz XIX. stoletja, zdé napačni ali nedostatni. —

Po skesanem pogledu Samoradovem nadaljuje Slavogoj:

— Slovenci so tedaj napredovali, kakor sem povedal; in če jim je razumnik bolj razsvetljenega preroškega duhá očital, da so izgrešili pot napredka in zagazili v nazadovanje, niso ga poslušali, ampak izobčili so ga iz zbora svojih razumnikov kakor blaznika in izdajico. Časnikov so imeli politiških in nepolitiških premalo za vsako vas in vsak obrt, preveč za ves národ. Pisatelj doraslih in nedoraslih je bilo blizu toliko kakor čitateljev. Moralo je pa biti toliko črnilarjev za preobilico časnikov in knjig, katerim je bilo treba vsakersnega gradiva po načelu: »Non multum, sed multa«. Pisateljvati tudi ni bilo težavno. Veliko spisov je bilo treba, da se napolni knjiga in časnik. Ker pa se ni bilo bati, da pride vsak list ostremu kritiku v roke, smel je marsikateri sestavek, ki je bil vreden shrambe v urednikovem koši, mučiti še popravljalca in stavca in našel je stoprav v smetišnici čitateljevi zaslužen pokoj. In keč je bilo toliko takšne pisave, bil je celó dober pisatelj v vedni nevarnosti, da ne bi čitatelj tudi pri njem, vzpričo neprijetnih izkušenj, ne pričakujoč kaj branja

vrednega, po svoji navadi bolj uvaževal porabnost tiskanega popirja nego tiskanih besed! —

Strank so imeli tedaj po prirojenem nagibu do razcepljenosti in različnosti ter po neupogljivosti posameznih koristij pod občo blagost malone v vsakem selu nekaj. Čutili so se pač pri slovesnih prilikah, da so Slovenci, zlasti tedaj, kadar so poudarjali, da gré Slovan na dan in da se jim bodo vremena razjasnila. Ta prazniški vzlet pa se je po vseh delavnikih umeknil prirojenemu separatizmu deželskega, okrajškega in selskega domoljubja, in prigorec je mrzil zagorca, zagorec podgorca, vsi trije pa gorjanca. Vsemu národu in zlasti tujcem, ki so stopnjema deželo spravljali pódse, veljavili sta se pa najbolj dve glavni stranki: desničarji in levičarji. Imenujem ji zatorej takó, ker si nijedna ni pridela obče priznanega imena in ker je strmečim Slovencem prerokovala prva, da je desnica lepa roka in najbolj potrebna, druga pa, da je levica po krivici zmerjana za slepo roko, dočim je po pravici prav toliko potrebna kakor desnica. Vsaka stranka je sama sebi nadela prav lepo ime; v prepirih pa sta se često nazivljali druga drugo z imeni, katerih mi izbirčni slovničarji nismo vzprejeli v slovarje, in večkrat tudi z imeni, katera navadnega človeka zavédejo pred kazenskega sodnika, ako jih javno rabi za priimke.

Če o teh desničarjih in levičarjih, ali — brez zamere — teh levičarjih in desničarjih, povém kaj več, onda sem vama razkril vsaj polovico slovenske zgodovine iz poslednjih stoletij. Zakaj vzgled vzajemno delujočih prvakov Bleiweisa in Slomška je bil prerano pozabljen; le malo je bilo móž, ki so mogli delovati brez dotike z jedno ali drugo stranko; nikomur pa ni bilo toliko ugleda in veljave, da bi bil mogel uspešno klicati: »Božji rek: ‚Kdor ni z menoj, ta je zoper mene‘, ni poraben za zvita pota človeške politike in národnih koristij; tukaj veljá drug božji rek: ‚Bodite premeteni kakor kače in preprosti kakor golobje‘.« Brez politiških nasprotij ni nobena dóba in noben národ. Tudi pri bolj razvitih močnejših národih je vedno tekmovanje med naprednjaki in nazadnjaki, med liberalci in konservativci, in kakor še že imenujejo stranke. Toda med njimi in nami je velik razloček. Ako pri teh večjih národih gré za obstanek národa, ako pretí národnosti kolikaka meglica, onda se združijo vsi: levičarji kakor desničarji, v kot postavijo strankarsko orožje in se zložno potegnejo za svojo národnost (kakor ste to opažali v XIX. stoletji pri Nemcih in Madjarjih proti Slovanom). Kadar so zložno odbili nevarnost, pretečo národnosti, potlej pa zopet primejo za strankarsko orožje: za rapir ali kol, za kamen ali blato, vsak po svojem ukusu. Takó ravnaajo večji národje,

katerih národnost ni v nevarnosti in kateri si smejo privoščiti nekovo potrato svojih močij v medsebojnem prepiru, zakaj obilo imajo močij. Naš mali národ pa mora ščediti s svojimi majhnimi silami, ker njegova národnost je bila vsekdar v nevarnosti in ves čas so se krčile národove meje. Toda mi zaslepljenci se za to večno nevarnost nismo menili, ker nam je bila kakor vsakdanja že privajena; mi nismo spoznali, da nam je zloge tem več treba, čim manjši smo, in s to slepoto prizadeti smo v tratenji svojih močij, v strankarskem prepiru ne samó posnemali, temveč presežali sosedne večje národe! Glas vpijočega v puščavi je bilo opominjanje, da vernost in národnost lahko hodita vzporedno in da takó druga poleg druge pospešujeta blagost národovo. Saj ima tudi posamezni človek dušo in teló in poleg jedne dušne potrebe vsakdanjih potreb za svoj život. Kdor misli, da je národu vera potrebnejša, delaj za ohranitev in pospeh vere, in kdor misli, da je národnost bolj v nevarnosti nego vera, deluj za národnost. Delo za národno blagost se razdéli med obe stranki; duhovni in posvetni pisatelji naj delajo vsak v svoji stroki; med seboj pa naj naredé visok plot, da ne bodo čezenj letele pušice in zabavljice. Nekaj krščanske ljubezni je treba v tem pogledu, in bilo bi v marsičem molčanje koristnejše, nego da se očito bobna, kaj je ta ali óni izumil v nepreudarni duhovitosti. Táko ljubeznivo oziranje na drugo stranko — ali vsaj ljubeznivo preziranje druge stranke — bilo bi za národ menj pohujšljivo! Ali če stopiš med obe vojski v srditi boj in jima propoveduješ mir in spravo, obe se zaženeta váte. Takó si naši stranki nista hoteli razdeliti dela in področja. Napósled pa so prihrumeli iztočni barbari in porušili cerkve in čitalnice, vero in národ. —

Slovogoj utihne, kakor bi počival. Samorad ga sočutno gleda, in vidi se mu, da ima vprašanje na jeziku. Slovogoj dobrovoljno migne, naj govori, in Samorad vpraša: — Ne zamerite, gospod profesor, radovednega in za vas nepraktičnega vprašanja, h kateri stranki bi bili pristopili vi, da ste živeli v XIX. stoletju? —

— Bodi vam odgovor, ker sem to že sam često premišljal. Tudi jaz bi bil stopil med bojevnike, saj sem Slovenec, in bojeval bi se bil vztrajno po učenjaškem načelu: »Moja obveljaj, ut pereat mundus«. V katero krdelo bi bil stopil, tega bi pa ne odločilo prepričanje, ampak stan. Ako bi bil duhovnik, šel bi bil med desničarje; ako posvetni omikanec, pa k levičarjem. Naj se vam to ne zdí čudno; zakaj tù odločujejo razmere in težnje, katere predružačujejo in napósled vodijo človekovo prepričanje. V početku XIX. stoletja in nekaj desetletij pozneje so bili slovenski razumniki malone vsi duhovskega stanú. Tem

razumnikom in književnikom se je pridružilo sčasoma dókaj razumnikov iz posvetnih stanov. Ti so zastavili svoje mnogostroko posvetno slovstvo, in kakor samoumevno, zahtevali ravnopravnost ter priznavanje svojega delovanja. Razumniki starejšega književniškega stanú so so védlí proti tem mladičem in novincem tudi samoumevno, ali prav takó kakor nekđaj gledé na politíške pravice stari, s predpravícami obdarjeni stanovi, ki takó zvanega »tretjega stanú« niso hoteli vzprejeti za ravnopravnega. Ravnopravnost se je napósled priznala, ko ni bilo drugače, toda bolj načelno nego dejanski. Pri Slovencih pa se vprašanje o ravnopravnosti ne dá ločiti od vprašanja o prvaštvu in vodstvu. Bojazen v tem pogledu je činjevala, da so se ti posvetni novinci zdeli marsikomu kakor preposvetni in presamostalni, in takó se je vprašanje vrnilo na stanovsko stališče. Nesrečna misel je bila na starejšo zastavo zapisati vero, in s klicem: »Vera peša« zbirati vojsko zoper naših razumnikov »drugi stan« v ljuti boj ne samó s črnilom in peresom in ne samó na časnikarskem terišči. Kakor pa angleške in nemške biblijske družbe nikogar ne izpreobrnejo h krščanstvu, naj še toliko in toliko Svetih pisem preložé na afriške in ameríške jezike in jih tam razdaré med divjake, prav takó se pri nas vera ne more pospeševati s časnikarskim pričkanjem. Za to je treba dókaj več; zakaj »črka morí, duh oživlja«. Sploh ne koristi ugledu vere, ako se zlorablja za orožje v prepírih, katerih bojišče in težnje so daleč níže pod stališčem svete vere. Veri, sevéda, s tem ne pretí nevarnost, ker ima nadčloveško zaščítje; pač pa trpé škodo in se nevarnosti izpostavljajo verníki, verne ovčice. Na misel mí je prišla pravljíca o pastírji, ki je pasel ovčice za logom. Klical je: »Volk, volk!« Gospodarji so prihiteli na prvi, drugi, tretji klic; toda volka ni bilo, ko so dospeli do čede. Pastir je klical četrtíč: »Volk, volk!« Gospodarji so pa rekli: »Pastirja je zopet volja, da se šali z nami,« in ostali so domá. Onda je volk prišel in raztrgal ovčice. —

To so bili vzroki ónega boja, ki je potlej prirodno napredoval. Kakor se porajajo iz neukročenih željá strastí, takó iz neukrotnih bojevnikov fanatíki. Fanatíki so sploh nenavadni ljudje. Moraš se jim čúdití in se jih hkrati ogíbatí; čúdití ker so nesebíčni, neustrašni mučenci za svoj zmoter, ogíbatí se jih, ker so v brezozírní strasti gluhi za opomíne svojcev, neustrašni za pretnje nasprotníkov in neizbírní za način svojega bojevanja, v katerem vse podirajo, vse naskakujejo, kar jih ovíra v premem tiru do njih ídeala in zmotra — do zmotra največ nedosežnega. Vender so tedaj koristni, kadar pripomorejo s čúdivito hrabrostjo in navdušením hlepenjem po ídealnem namenu, da stranka,

oprezno stopajoča za njimi, lože doseže, kar se dejanski doseči more in bi se morda ne doseglo, ako bi vneti in vnemajoči fanatiki ne zahtevali tolikanj več. Gorjé pa národu, kadar imajo fanatiki prvo besedo, za seboj pa nimajo nikogar, ki bi imel drugo besedo, ali tedaj, kadar ni za fanatiki močne, jedine stranke, ki je oprezna, ugledna in razborita ter vé o pravem času ali govoriti ali molčati! Onda mora národ drago plačevati mučeniški venec svojih fanatikov: njih neuspehi njih pretiravanja se pišejo v národovo dolgovno knjigo; fanatiki sami pa se obsojajo po Napoleonovem reku: »Du sublime au ridicule il n'y a qu'un pas«. Vender, vzvišena misel je, smelo predirati pred bojazno-preudarno tolpo, in jaz bi bil fanatik v levem ali desnem taboru, najsi bi zabredel celó v smešnost! Toda, hvala Bogú, da sem živel pozneje in da sem si slovensko svojo bojevitost hladil samó v slovničarskih prepirih! Legel bi bil k poslednjemu počitku, morda spoznavši, da národu nisem nič koristil z vsem svojim nepokojem in preprirom in da sem sam sebi pridobil samó Herostratovo slavo . . . Ali kdo vé? . . . Umrli bi bil nemara z zadovoljivo zavestjo, da sem si priboril čast in slavo svoje stranke! Vsaka stranka pa je trdila, da ima národ za seboj, in vsaka je bila uverjena, da konči premaga nasprotnico in jo prisili k večnemu molčanju. — Ostali národ, v čegar imeni in ob čegar troških so se bojevali njega učenci in vodniki, pak ni mogel priti do ravnotežja, opotekal se je od slučaja do slučaja na levo ali desno stran, kakor ga je vlekla in mikala ta ali óna stranka in kolikor je bil stanovit ali omahljiv. Zakaj v cerkvi je treskalo na levičarje; pred cerkvijo je grmeló na desničarje. Prepír pa, ki se je vnel za načela, sezal je čimdalje bolj na osebno polje, kamor so ga radostno zanesli brezozirni fanatiki. Ljudstvo je poslušalo od jedne strani, da ta in ta gospod toliko preklinja slovenske takó zvane liberalne liste, hkrati pa svojo politiško modrost zajema iz judo-liberalnih listov nemških ali laških; da ta in ta gospod žigosa grehoto takó zvanih brezvercev, hkrati pa ne vidi bruna v svojem očesi; da mrzí slovenskega obrtnika, če je levičar, in rajši zaslužek naklanja tujcu, ne gledé na njega levičarstvo; da se ogiblje slovenskega denarnega podjetja, ako je v levičarskih rokah, hkrati pa posluje s tujimi podjetji, naj so še takó judoliberalna ali »prostomavtarska«, samó da niso slovenska. In hkrati je ljudstvo čulo od druge strani, da ta in ta gospod toliko za národ govori in pòje, ne storí pa ničesar, da se vnema za slovensko vzgojo in slovstvo, svojo deco pa vzgaja nemški in ne kupuje slovenskih knjig; da je ta in óni za národ vnet, ker mu to obeta dobiček; da se ta in óni baha s platoniško ljubeznijo do národa, de-

janski pa podpira národne nasprotnike, da je ta in ta brezverec »pro-stomavtar«, »rdečkar« in takó dalje. Národ strmèč posluša, kakó se ometavajo njega odličnjaki med seboj, in ker ta hrup ne premine, mora napósled ustreči željam obeh strank in verjeti o levičarjih, kar jim očitajo desničarji, in o desničarjih, kar jim oponašajo levičarji. Oseba se pa težko loči od načela, za katerim teži oseba, in zató je korakoma prišlo do tega, da je v širih krogih národovih izginilo spoštovanje takó do vere kakor do národnosti. To se je dalo kakor dejanska posledica že prerokovati; toda nihče izmed bojevnikov ni hotel prvi odjenjati in podati roke v delitev národnega dela. Pač so tožili, kakó poguben je domači prepír, ali v namenih, kakó naj se odpravi, bili so slični grešniku, ki ima trdno voljo, da se poboljša takoj — jutri.

Takó je pešal národ v celoti. Za vero in národnostno zavestjo je ginila morála in sloboda in z obema vred blaginja. Ljudstvo je bilo na videz olikano, izobraženo in prosto; toda v gmotnem oziru je bilo zavisno nekaj od desničarjev, nekaj od levičarjev in največ od tujcev; v duševnem oziru pa ni poznalo idealov ne verskih ne národnostnih. Zatorej je tudi pri vsakeršnih volitvah tisti dobil »javno mnenje« záse, kdor je najbolj mogel sipati denar in razlijati alkohol med »častite« volilce; in onda se volilci niso ozirali ne na vero niti na národnost.

Da v takšnem razmerji ni bilo národne zgodovine, to vam je gotovo jasno. Imeli smo samó vsakdanjost socijalnega žitka, in ta je pri vseh národih jednak. Slovenci so sevèda kakor drugje tudi v tem pogledu imeli svojo posebnost. Zanesli so strankarski svoj prepír tudi v navadno, zasebno in družabno občevanje, kakor bi jim bilo do tega, da tudi tukaj oslabé národno moč in tujcu ogladé pot do naših zakladov! Obrtna podjetja so bila posebna za levičarje in posebna za desničarje, in vsakdo je pazil, da ni zašel v napačno hišo. To je jako ugajalo tujcem, ker k njim so zahajali takó desničarji kakor levičarji, in nihče ni zahteval, naj se naseljeni tujec pridruži tej ali óni domači stranki. Levičarska njiva se je orala z drugačnim plugom nego desničarska. Če je Bog poslal točo, privoščila jo je vsaka stranka nasprotni, in če je pšenica dozorela levičarju kakor desničarju (Bog ni razločeval), našla sta se oba na nevtralnih tleh v skladišči sinú Abrahamovega, kateri je plačal blagó po tisti ceni levičarju kakor desničarju, s tem pa oba otél zadrege, da nikomur ni bilo treba blagá ponujati kupčevalcu iz nasprotne domače stranke. Abrahamov sin je pri tem tudi dobro uspeval, kakor povsod »duobus litigantibus tertius

gaudet«. Če so domačini Slovenci snovali občekoristno podjetje, ni se poudarjalo, kolikla bode korist, nego samó to, katera stranka zastavi podjetje in kakó nasprotna stranka to podjetje oviraj in podiraj. Če je táko podjetje ustanavljal priseljeni tujec, bila je ta reč takoj drugačna. Zakaj tujec je bil nekakšno višje bitje, in pri njem se ni vpraševalo, ali je naše vere ali jud ali protestant, liberallec, klerikalec, »prostomavtar«, da le ni Slovenec; in k tujcu so hodili domačini, levičarji kakor desničarji, kadar so potrebovali denarja in kadar so nalagali denar na obresti. Domači klerikalec se je veselil, da tuji liberallec izpodjeda liberalca-domačina. in domači liberallec se je zadovoljivo rogal, gledajoč, kakó se domačin-klerikalec, ki liberalca-rojaka črti nad vse, ponižno klanja liberalcu-tujcu. Premeteni tujci so sevéda pazili na svojo korist in oprezno množili svoj vpliv med národom. Često so bili kazalec na tehtnici med strankama. Levičarji so pri njih iskali pomoči zoper desničarje in obratno desničarji zoper levičarje; tujci pa so radi pomagali, sevéda ne zastonj.

Takó je národ pešal in ginil, rekel bi, sestavno. Ob mejah, vedno odprtih in čimdalje ožjih, umiral je domači jezik, in v sredini je prihajala moč tujega življa in vpliva čimdalje jakša. Takó se je napósled sploh verjelo med inozemci, da ogromna večina Slovencev bolj zná in rabi laški in nemški jezik nego tisto umetno slovenščino iz knjig ali svoja narečja, ki so baje drugačna v vsaki drugi župniji.

Naj še nekaj izpregovorim o národovem slovstvenem delovanji. Tudi tukaj ne smete pričakovati veselih novic.

Veliki pesniki se porajajo malokdaj, in čim manjši je národ, tem menj utegne pričakovati takih velcumov. Ti redki pesniki imajo posebne svoje rojenice, in kolikor manjši je národ, takisto žalostnejša je pesnikova usoda. Velik pesnik deluje za vse človeštvo in za pozne rodove, ker njegovo obzorje daleč preseza duševno obzorje navadnostavnih vrstnikov; zatoj vrstniki velikega pesnika ne čislajo po njega vrednosti, ker je največ ne poznajo. Zakaj sam mora biti pesnik, kdor hoče velikega pesnika prav ceniti. Takih pravih ceniteljev je zlasti v majhnem národu malo, in prav zató marsikateri pesnik šele onda, ko mah porase nad njim, učaka pravega cenitelja, ki poznim rodovom osvetljuje, kolik duševni velikan je bil pokojnik, o katerem so nam njega vrstniki poročili takó malo. — Morda še pomnite, kakó se je na prvem slovenskem učilišči sodilo o genijalnem Prešérnu: »Pijanček je bil«. Tesnodušni mravljiščnjaki so mu vzpóred ali celó nádenj stavljali puhloslovnega ropotača Koseskega, ki je z nečuveno pesniško slobodo trpinčil modrice, jezik in ukus. Takšna sloboda se je hvalila.

Če je pa drug domač pesnik slobodno pesniško misel vpodobil s krasnimi besedami, onda ga' niso merili s pesniškim ampak s stanovskim, s strankarskim merilom. Domačega pesnika vzlet so opažali samó toliko, da so mu smeli očitati, češ, njega Pegaz ni takisto podkovan kakor tovarna kljusa, dočim se niso spotikali ob tujih pesnikih in na primer ob tem, da se je Shakespeare, Goethe, celó Lessingov »Nathan modrijan« mladini priporočal za resno berilo. Malo število pesnikov malega národa so pa uprav domačini in vrstniki ocenjali malotno in tesnosrčno. Kogar niso mogli doseči, tega so tlačili nalašč z molčanjem; komur so mogli priti do živega, tega so kamenjali. Slověč pesnik je pel v XIX. stoletji »Človeka nikar!« Kakšen hrup! Ako bi bil pel narobe, da se hoče po smrti novič »včlovečiti«, kakšen hrup bi bil šele potlej proti pevcu-krivovercu, ki uči dvojno zemeljsko življenje ali celó preseljevanje duš! Drug slověč pesnik tistega stoletja je pel v »indski legendi«, da slobodno misliti ni greh. To pesniško idejo je précej pobijal vrstnik z duhovito iznajdbo, da takisto tudi ni greh slobodno krasti. Táko in jednako napadanje zlobnih kritikov in mravljiščnjakov utegne pesnika užaliti, da si zapomni sveti nauk iz evangelija svetega Mateja, poglavje 7., vrsta 6., in da — umolkne. Toda naj umolkne pesnik! Tak sanjač nima rednih možgan in pravilnih pojmov o življenskih potrebah in zavaja národ s slepečimi mislimi in mamečimi besedami. Čim menj je pesnikov, tem menj je nevarnosti za národ, katerega že prozajiški pisatelji begajo dosti in predosti. Pravijo sicer, da so pesniki biseri v venci národne prosvete. Toda čemú nam biserov, ko nam nedostaje kruha? Biser je zgolj lišp; lišp pa dela napuh, in napuh je prvi sedmih naglavnih grehov. — Torej na grmado s pesniki!

Vender smo imeli v XIX. in v začetku XX. stoletja dôkaj in dobrih pesnikov: veliko pesnikov za takó majhen národ in takó vzornih, da bi bili dosegli pri sosednih národih, ako bi bili peli v njih jeziku, več priznave in podpore, ne pa takovih trnjevih vencev kakor pri domačem národu. Nekov pesnik, res pesnik po božji milosti, čutil je prav nemilo tisto obično preziranje. Bil je vse žive dni ubog, bolehav in slaboten, sličen evangelijskemu siromaku Lazarju. Slovensko mesto, v katerem je bil domovinec, naklonilo mu je letno podporo petdeset goldinarjev: za mesto malo, za siromaka-trpina nekaj. Takrat so v mestu krmarili Nemci, potlej so prišli Slovenci na krmilo. Ti Slovenci pa so domačinca, pesnika in trpina, tolikanj pozabili, da mu je bila tista uborna podpora vzeta, predno ga je dobrotna smrt otela ubožstva in trpljenja! —

Za XX. stoletja in poznejših stoletij je Evropa naglih korakov napredovala v omiki, v novih iznajdbah, v ogromnem bogastvu nekaterih stanov, v razkošji in bliščobi, ali takisto naglo tudi v sebičnosti in krivičnosti, v uboštvu večine stanov, v občem brezverstvu in nenravnosti. Slovenci se niso mogli odtegniti splošnemu evropskemu razvoju, napredovali so pa še posebe v svoji slovenski reči: v strankarskem razporu, kateremu so se sčasoma privadili kakor prepirljiva zakonska dvojica. Kdor jim je priporočal krščansko zapoved: »In necessariis unitatem, in non necessariis libertatem, in utrisque charitatem«, ostal je propovednik v puščavi takó prej kakor slej. — Slovstvo se je razcepilo v levičarsko in desničarsko, in vsako je dobilo počasi svojo slovnico in pisavo. Bralec jednega slovstva se je briga za slovstvo nasprotne stranke kakor za kitonosce ónkraj kitajskega zidú. Pisalo se je mnogo v obeh taborih, dasi ni bilo mnogo bralcev. Razmerje med pisatelji in bralci se je uredilo nekamo takó, kakor so urejene vzajemne zavarovalnice. Kdor je pisal, smel je računati na približno gotovo število knjigokupcev; bralec je pa imel že naprej izračunjano, koliko novcev bode zadoščalo za národni književni davek. Vsaka stranka je pisala najprej svoje strankarske reči in potlej vsako reč, potrebno ali nepotrebno, kakor se je komu zljubilo. Največ pa se je pisalo zabavljic na nasprotno stranko. Vstal je marsikateri bojevnik, ki je hotel posnemati svetopisemskega junaka Simsona. Najprej je vihtel proti nasprotni stranki oslovsko čeljust; napósled pa je izkušal to stranko pokopati s seboj, in če ne drugače možno, tudi s svojo stranko vred, takó da zlomi stebre, na katerih sloni národova streha. Simson je bil slep na telesi, ko je porušil filistejske stebre; njega posnemalci so bili takisto slepi na duhu, ko so se lotili domačih stebrov. Celó v takih strokah, kjer se obično pričakuje nepristranost, bile so knjige desničarjev in levičarjev jako različne, na primer v gospodarskih rečéh, v zemljepisji, v zgodovini, in bilo je prav zanimljivo primerjati, kaj ta ali óna stranka pové in nasprotna modro zamolčí v tistostrokovni knjigi. Celó zemljevidi so bili različni, zakaj mesto, ki je bilo odločno levičarsko, ni našlo prostora na desničarskem zemljevidu. Ker nikomur ni bilo do tega, da bi vse prečital, kar piše njegova stranka, ali da bi premodroval, kakó sodi o preporni reči nasprotna stranka, pač pa je bilo vsakomur vse do tega, da se ne dotakne knjige in glasila iz nasprotnega tabora, zató so knjigotržci izumili pripravno razložilo, da se nihče ne zmoti proti načelóm svojim: knjigam levičarskim so dajali rdeče zavitke, desničarskim pa črne. Čitatelji so se po teh zavitkih ločili v »rdečkarje« in v »črnjake«. —

To rdečkarstvo in črnjaštvo je bilo kakor olje in kis na solato tujcev in potujčencev. 'Dodati jim je bilo samó še svoje soli s tem, da so tudi ustanovili svoje slovstvo. Pred ostalim svetom so smešili, grdili, obrekovali rdečkarje na veselje črnjakov in črnjake na veselje rdečkarjev — oboje na žalost národovo. Národ sam pa je bil kakor čeda brez pastirja. Ob prepiru svojih omikancev je izgubil poleg spoštovanja teh omikancev tudi spoštovanje samega sebe in je bil izpostavljen vsem slabim razdornim vplivom inostrancev in domačih brezznačajnikov, ki so liki harpije blatili skledo, iz katere so se najedli. V boji za verstvo je zaostajala skrb za pravstvo in v boji za národnost skrb za gmotno blaginjo. Tujec pa je deloval z denarjem in alkoholom in s svojo raznarodujočo kujigo. Pokažem vam pozneje nekaj takšnih knjig. Da pa vsaj nekoliko pojmite, kaj se je resno pisalo in v inozemstvu celó resno verjelo, opomnim samó dve razpravi. Vstal je zgodovinar, učitelj slovenske mladine, in dokazoval, da so bili vsi Slovenci prvotno Nemci, oziroma na zapadu Italijani, do turških bojev. Za mnogoletnih turških bojev je prišlo v deželo mnogo uskokov in ubežnikov od slovanskega juga. Ti tujci so se potikali med nezadovoljnimi kmeti in jih naučili slovenski jezik, ki je bil iz početka skrivni jezik kmetskih zarotnikov proti graščinam, kakor so pozneje tudi rokovnjači imeli svoj posebni jezik za svoje občevarje. Ta novi jezik je ostal med kmeti in se širil, ker so vedno upali, da ga bodo še kdaj in uspešno rabili proti graščakom. Pozneje so prišli panslavisti. Ti so spoznali, da bi bilo za Slovane velike važnosti in koristi, ako se geografsko važne pokrajine v srci Evrope na severu jadranskega morja in ob planinah osvojé za Slavijo. Deloval je torej denar, delali so skrivni in očitni podpihovalci. Novi jezik je prešel po tem umetnem poti v knjige in šole, in razširjali so ga tolikanj predrzno, da je med kmeti povsod in napósled celó po manjših mestih izpodrinil nemščino in italijanščino. Nemci torej otimajo samó svoj rod in pridobivajo nazaj svoje prvotno posestvo, ako sedanje Slovence, ki so vsi nemške krvi, zopet izpreobrnejo v Nemce. Takisto Italijani obnové samó staro latinsko kulturo, ako na prvotnoitalskih tleh v Istri in do vrhu Krasa obnové italijanski jezik. — Še duhovitejši učenjak, tudi učitelj slovenske mladine, pa je dokazoval, da ni bilo slovenskega pesnika Prešérna. Bil je pač nekov advokat Preschern. Svoje pravdne spise je izdelaval v nemškem jeziku in ko je umrl, niso za njim našli ničesar slovenski pisanega. Govorili so veljavni možjé celó, da ni bil duhovit človek in da je preveč čislal sladko vince. Veliko let po smrti tega advokata so se Slovenci jeli

stoprav zanimati za pesnika Prešérna, toda druga izdaja njegovih pesmij je bila nekoliko drugačna od prve, in prepirali so se, ali se piši Prešeren, Preširen, Prešerin ali Prešern. Našel se je pa rokopis nemških pesmij nekega pesnika Prešérna, in te nemške pesmi so dôkaj podobne tistim slovenskim pesencam. Ime Prešérn je koroško, in Prešérnov na Slovenskem ni bilo drugje nego na koroški meji kranjske dežele, kamor se je morda naselil Korošec. Tudi pesnikov rojstveni kraj Vrba kaže na Korotan, na Vrbo ob vrbskem jezeru. Slovenci so nekoč izmeknili rokopis nemških pesmij nemškega pesnika Prešérna, ki se je nekje na Kranjskem ponesrečil, predno je pribavil svoje lepe pesmi za tisek. Porabili so po njegovi smrti rokopis in poslovenili najlepše pesmi, zamolčavši nemško izvirnost. Prestavil je pa tiste pesmi nekov bibliotekar Kastelic, kar se jasno vidi iz drugače brezpomembnega epigrama v Prešérnovih pesmih: »Zakáj pač múhe mój loví Kastélic? — Prodájat' mísli jih naměst čebélic«. Bil je torej nekoč nemški pesnik Preschern, Korošec iz Vrbe ob vrbskem jezeru; Slovenci so pa njegove pesmi ukradli in poslovenili ter jih podteknili nikoli porojenemu pesniku Prešérnu, Kranjcu iz Vrbe ob bleškem jezeru! Ali ni to preneumno? Toda ni neumnosti, ki ne najde vernikov; in kakor je razum omejen, takó neomejena je neumnost. Vender je ugajala taka in jednaka pisava, in tisti, katerim je bilo do tega, da se Slovenstvo potopí v tujem morji, delali so na to, da so se njih bedastoče čitale in da jih prav za prav ni stalo nič troškov, sejati med ljudstvo razdorna in pogubna načela. Kakor veste, ustanovil je veleumni Anton Martin Slomšek, nemara največji dobitnik svojega národa, družbo svetega Mohorja. Ta je bila zaklad neprecenljive vrednosti, temeljna ustanova za obstanek in blagost slovenskega národa. Ko so se domačini prepirali, lezli so tujci počasi in preudarno v to društvo, in ko so preračunjali, da imajo premoč in večino, polastili so se imovine in vodstva. Družba svetega Mohorja je bila napósled ustanova za raznárodovanje potomcev tistih, ki so društvo ustanovili in gojili za obrambo svojega národa.

Obvarovali smo pa tujcev »Matico Slovensko«. Nje področje se je sčasoma stesnilo zgolj na jezikoslovne reči in s tem se je gotovo povišalo, ker v »Matici« smo imeli vso in jedino besedo učenjaki, jezikoslovci. Obdelovali smo slovenska narečja, nabirali med národom dobrih besed, čistili jezik in z blagohotno strogostjo presojali pisavo v knjigah rdečkarjev in črnjakov. Takó je »Matica« stala nad stranakami; imela je sicer malo udov, a ti smo bili samí učenjaki, in naša slovniška dela so se nam izplačevala še dôkaj dobro, ker je ustanova

nosila lepe obresti. Ali kdo bi gledal na plačilo v denarjih? Mojih dveh slovníc, namreč tiskane o slovenskem jeziku XXII. stoletja in ne še tiskane o bodočem slovenskem jeziku iz XXVIII. stoletja, ne poplača zlató vsega svetá. Toda glejte, kakó so me napadali ravno desničarji zaradi epohalnih mojih slovničarskih del! Šinila mi je v glavo pametna misel, naj Slovenci v dober vzgled drugim národom in sebi na korist odpravijo nepotrebno piko na i in j, in naj se s piko rajši označuje naglas pri vseh glasnikih. Spisal sem o tem primerno knjigo. Levičarji, rdečkarji so to prekristno popravo naše abecede odklonili vsaj dostojno, češ, da je moja novota sicer duhovita in koristna, da se je pa ozirati na reči, katere so potrebnejše. Desničarji, črnjaki so me pa kár grdo napadli. Kričali so, da moja mržnja proti piki na i ni toliko naperjena proti naši abecedi kolikor proti naši veri, kateri rabi latinica s piko na i za obredni jezik; in da jaz delam propagando za rusko pravoslavje, kateremu rabi cirilica z brezpičnim i. Zlobnost tega napada razvidite stoprav tedaj popolnoma, če pristavim, da so baš v tisti čas Rusi popustili cirilico, vzprejemši občesvetovno latinico, in da so se malone vsi pokatoličani na veliko nejevoljo Nemcev in Angležev, Poljakov in Madjarov. Pač so zamrli desničarji z národom vred, vendar jim še danes ne morem oprostiti te zlobe. Desničarji, kakor so bili zlobni in kolikor so imeli pristašev, niso me ustrašili ali ustavili, popravljajočega slovensko abecedo, in odpravil sem nadalje vršičke na c, s, z; saj tudi neslovničar, ako je količkaj pameten, mora spoznati, da je mučno brati in pisati hkrati v dveh vrstah. Po teh načelih in pravilih sem spisal novo svojo slovnico, najimenitnejše slovstveno delo in poslednji spomeník slovenskega uma v poznejših stoletjih. Zavist drugih učenjakov, ki niso mogli preboleti, da sem jih prehitel v takó važni iznajdbi, in težkoprikrivani strah raznih politikov, da utegnejo Slovenci po moji slovnici preveč zasluti in se preveč zaveljaviti, provzročila sta »novo abecedno vojsko« proti meni, in konec te vojske je bila prepoved vse slovenske knjige in pisave, kar sem vam menda že omenil. Oh, zaslepljeni Slovenci! Da ste radovoljno vzprejeli moj pravopis, ne bilo bi prišlo do take usodne prepovedi! —

Slovogoj si nekoliko oddahne, potem potegne izpod pázduhe košček papirja in svinčnik ter nadaljuje:

— Dovolita, da vama pokažem svoje nove črke, in takoj spoznata njih neprecenljivo koristnost. —

Plahtalič naglo seže vmes: — Oprostite opomnjo, da moj prijatelj Veselin ni slovničar, ampak kemik in prirodoslovec, kakor je

bil vaš tovariš Rudovar. Záme, kakor jezikoslovcu, pa bi ne zadoščalo, kar črkate tukaj na Triglavu; zatoorej prosim, dovolite, da tam za učenjaško mizo v Bogatinu temeljito in počasi preumiva vašo iznajdbo in nje jezikoslovno odvažnost. —

Samorad pridruži prošnjo, naj bi Slovogoj, ko je ravno sredi zgodovinskega pripovedovanja, pojasnil vsaj še to, ali so Slovence uničili tuji barbari iz Azije z drugimi národi vred, ali pa morda že prej sosedni evropski národje.

Slovogoj odgovorí malone srdito: — O neuki, nevzdramni Slovencil Jezikov temelj, črka, slovnica jim nikoli nista bili v čisli; zatoorej so izgubili napósled svoj národni jezik. Prav se jim godí! Povém vama, da ne zvesta ni trohice več o slovenski zgodovini, dokler ne poznata moje pisave in nista iskreno uverjena, da ni abecedarska igrača, temveč prepotrebna novost. Národa sicer ni, ki bi rabil moje črke in mojo slovnico. Toda tukaj ne gré za národ, nego za načela in učenostna pravila; taka so pa vzvišena nad národi in nad vsemi svetovi, kakor je vzvišen drobci večne modrosti, podarjen razsvetljenemu človeku. —

Samorad se je srepo oziral v Slovogoj, ko je strastno govoril in krčevito stiskal v levič popir, v desnici svinčnik, in zazdelo se mu je, da starčka prevzemlje nekova bolestna strast, slična rokovni blodnji nekakovih umobolnikov. Kàr opozorí Plahtalič na tolpo čudnih nakaznij, ki se naglo bližajo Triglavu, plavajoč po zraku. Slovogoj se obrne, pazno gleda in šteje posamezne prikazni, ki se razločujejo čimdalje bolj. Napósled zine radostno razvnet: — To so novi barbari, sedanji gospodarji naše domovine! Nam se bližajo, toda moji orli in sopi jih hitro uničijo. —

Toliko da izgovorí, že se dvigajo ujede in živahno mahajo s perutnicami. Slovogoj zazvižga. Ujede vzleté visoko v zrak in malone bliskoma planejo na barbare-zrakoplovce, ki so dospeli že prav blizu Triglava. — Zasadé jim kremplje v hrbet in jih kljujejo za tilnik in glavo. Mnog barbar je obrnil svoje velike peruti, pripete k životu, in se zvrnil vznok v nedogledno dnò globokega skalnega proda za severno steno Triglavovo.

Kàr se začuje iz tolpe barbarov glasen pretrgan zviždaj. Na to znamenje, čegar izvira si preplašeni Slovogoj ne more pojasniti, orli in sopi précej ostavijo napad, dvignejo se zopet v zrak in se vrnejo k Slovogoju. Ž njimi vred priletí blizu dvajset krepkih móž, ki se ustavijo na Triglavu. Obleka jim je od koč, pokrivalo gobov klobuk,

obuvalo lesene coklje. Ob ledji imajo pripete velike perutnice, katere premikajo z nogami, na hrbtu nosijo privezano torilo, v katerem je nabrana stisnjena elektrika, gonilna sila za peruti. Čez pleča ima vsakdo orožje, podobno srednjeveškim samóstram. Roke pa imajo proste, da lahko urejajo silo elektriškega toka, in s tretjo, krmilu podobno perutnico ravnaajo zmér svojemu pozračnemu plavanju.

Očito gnjeven gleda Slovogoj, kakó ti nepridipravi ošabno stopajo na Triglav in si odvezujejo peruti in elektriške stroje. Kár pristopi iz tolpe star mož, evropski oblečen. Bil je to učenjak Rudovar. Ginjen ga objame in poljubi továriš Slovogoj. Samorad, Plahtalič in novi prišlec se seznaniijo in začnó pogovor, kakeršen je običen ob takih prilikah. Govorili pa so nemški, ker Rudovar ni znal slovenski, dasi sta mu bila oče in mati Slovenca.

Slovogoja je sósebnó razveselila novica, da mu je Rudovar prinesel steklenico dobrega, starega vina. In kaj ne bi? Dokler je bival med ljudmi, čísal je pošteno mero poštenega vina, sedaj pa že dvesto let ni užil niti kapljice. Rudovar je moral steklenico urno odmašiti in seči po kupico v svojem kovčegu. Slovogoj si natoči kupico do vrha, zalúči steklenico z ostalim vinom v prepád, dvigne čášo in se zamakne v pogled číste mužeče rumenine. Potlej se obrne na vse štiri vetrove in govóri počasi s slovesnim glasom: — Samó meni se spodobi ta kupica, meni, poslednjemu Slovencu, morda poslednja. Teci mi ta požir v spomin na vse rojake, ki so daleč tú okolo domovali dvetisoč let in se v trpljenji in neizpolnjenih nádejah ozirali na čelo očaka Triglava! Kamor se ozrem, povsod vidim grobove svojega národa — zapuščene grobove! Naj uživajo vsaj ti grobovi mir, katerega rodovi, ki pod njimi spé, niso mogli doseči, dokler so živeli! Triglav, ti pa stojaj, gledaj, žaluj! —

Slovogoj izpije z duškom. Potem séde kakor omamljen počasi na skalo, glava mu zleže v naróčaj, sapa mu zastane. —

Zaspal je mirno v nezdravno spanje. —

(Dalje prihodnjič.)

Pogubni malik svetá.

Spisal dr. Simon Šubic, profesor na vseučilišči v Gradci.

(Dalje)

VIII. Izum plavanja po zraku.

ladko spanje naju je okrepčalo od vsega truda prejšnjega dne; vstala sva kakor prerojena. Sokrat je dejal, naj si ogledava solnčni vzhod s hiše. Ko sva stopila na strešni vrtič, objel naju je čvrst jutranji zrak s svojimi cvetičnimi dišavami, okrog in okrog pa se je po vrtu, gaji in vsi okolici razlegalo prelepo ptičje petje.

Tanke meglice, razpete po nebu nama nad glavo, zažaré se ravno v prvih solnčnih žarkih, ko pristopi oče Arhont in nama podá roko, rekoč:

»Pazita na solnčni obraz. S svojim obličjem ob vzhodu nam razodeva solnce, kakšno vreme bode podnevi. Sósebnó glejta na okrožje. Glejta, že vzhaja! Ploča njegova je vsa čista in prav lepo okrogla — dobro znamenje, lep dan se nam obeta. Če vama je drago, pojdimo po zajutruku v okolico, da pregledamo zrakoplovno in pomorsko ladjarnico ali pa kolodvor elektriške železnice ali ikarsko skladišče. Izvolita si samá, kadar še káj izpregovorimo o dotičnih stvaréh.«

Ko pride sin Krat z materjo in sestro, sédemo za mizo v prostorno lopico ob kotu. Ženskama se vidi na očéh, kakó ji veseli, da nama prija njiju družčina in da se imava prav dobro.

»Včera j si nama prepustil gosta,« reče mati Arhontu, »danes pa imava svoje opravke. Krat ima posla v srenji, torej naj gresta morda s teboj, saj dan za dnevom káj nadziraš, in takó jima lahko razkažeš, kar bi ju utegnilo zanimati.«

Šla sva torej z Arhontom, in sicer v Ikarnico, kjer so izdelovali tiste stroje, s katerimi letí človek po zraku kakor ptica. Stopivši v to tvornico, pravi Sokrat: »Ko sta naju padajoča po zraku ujela Ikar in Dedal, prileteví z zračne ladje, spomnil sem se domačega starogrškega Ikara in njega nesreče. Bajke pripovedujejo, da je umetnik Dedal sebi in sinu Ikaru napravil stroj, podoben ptičjim perutom, s katerim je bilo možno leteti. Ikar pa se je vzdignil previsoko proti solncu, in od vročine se mu je raztopil vosek, s katerim si je prilepil peruti na život, Ikar pa je treščil v morje, katero je dobilo po njem

svoje ime. Ta bajka hoče ohraniti spomin na starodavni trud, kakó bi se izumil stroj za letanje, in spomin, da je bil ta trud brezuspešen.»

»Tudi pri nas,« odgovorí oče Arhont, »nismo brez takšne povesti, ki seza globoko v starodavno bajeslovje. Bilo je takrat, ko so še zadi za Akropolo kipele v nebó sivoskalnate strme goré. Visoko na teh gorah, nad nekakšnim prepadom, kamor še divji kozel ni mogel, gnezdili so predpotopni velikanski orli. Po gozdih so lovili manjše živali, po polji pa govedo naših pradedov. Močni so bili takó neizrečno, da so odnesli malone vsako govedo, ako so je le dobili. Takisto so odnesli nekaj otrók, vse v živež svojim mladičem. Bilo je na divjem polji, kjer so taki orli že šestokrat zgrabili in odnesli pastirje in pastirice. Pastirje je končno obšla tolika groza, da nihče ni hotel gnati živine na divje polje, dasi je bila ondu najboljša paša. — A naši praočaki že takrat niso pogrešali umetnikov. Jeden izmed njih je izdelal srčnemu pastirju bronasto obleko z gibnimi sklepi, ki mu je pokrivala ves život razven obraza; čez obraz pa mu je napravil debelo steklo. V roke, tičoče v kovinskih mrežastih rokavicah, dal mu je kratko palico, poostreno na koncéh, in obroček z bodečim obodom, oboje od dobre kovine. Takó oborožen žene pastir čedo na divje polje. Zdjaci plane orel nánj. Dasi mu iz početka spodleté kremplji ob kovinski obleki in dasi se pastir na vso moč brani s svojim orožjem, orel ga venderle dvigne in prinese v gnezdo nad grozno strmino. Ali ondu mu niti stara dva orla nista mogla do živega. Zadi za gnezdом je bil brlog poln oglodanih kostíj, in zraven njih je ležala še četrt razmesarjenega telesa. V ta brlog potegneta orla našega pastirja. Kaj sedaj? Nedolgo, in pripodí se toliko sokolov, da se kàr zatemní v brlogu. Spoprimejo se, da letí perje od njih in da krvavé vse glave. Pastir pomaga svojima orloma, dasi je njiju jetnik. Pobije jednega tistih, ki so hoteli odnesti tele, in takó ostráši druge, da se razprsé. V boji pa so sokoli ónega orla, ki je odnesel pastirja, ranili tolikanj hudo, da je obležal kakor mrtev. Kàr prinese zdrava orlica nekóvo zelišče, med njim tudi trepotca. Pozvečila je trepotec s kosci telečjega mesá vred in ga pritisnila orlu na rano, toda ni se ga prijelo. Zopet pogleda pastirja, kakor bi hotela reči: »Varuj mi ranjenca!« in odletí. Nedolgo nató prinese v kljunu nekaj sočnih billk. Iz nova se trudi in poskuša ž njimi privezati mesó na rano. Pastir vidi, kaj bi rada, vzame nekaj billk in priveže trepotec na rano. Sedaj orlica nekoliko razprostré peruti, kakor bi hotela zleteti, toda ne zletí, nego rahlo treplje ž njimi pastirja po rami, da se mu zdí, kakor bi ga zahvaljala. Ali vsa skrb ni izdala; orel je bil ranjen do

smrti in je poginil. Spoznavši, da ga nikakor ni móci oživiti, potegne ga orlica prav tjà v zadnji kot brloga. Sedaj šele ugleda pastir ondu v kotu obleko tistega pastirja, katerega je zadnjič odnesel orel z divjega polja. Obide ga sicer zopet groza, ali vedenje hvaležne orlice ga pomiri. Nekaj kosov teletine vrže ujeta mladičem v gnezdo, milo pogleda pastirja in odleti. Sam sebi prepuščen jame jetnik premišljati svojo usodo. Sedaj bi imel priliko pobegniti. Ogleda si okolico. Ali povsod zgolj strmine in brezdno, priti ne more nì za lučaj od brloga in gnezda. Pastir spozná, da živ ne pride odtod, ako ga ne otmè čudo. Zdajci priletí orlica s tujim orlom, kateri se pa nosi, kakor da je tukaj domá. Privêde ga k mladičem, ali ti se niti ne zmenijo zánj kakor za mesó ne. Nató ga privêde k pastirju. Orlica ga potreplje s perutimi, orel takisto. Pastirju se zdí to dobro znamenje. Ko se zopet obrneta proti gnezdú, mladiči že žró mesó. Toliko da se nažró, skoči največji mladič iz gnezda, našopiri se in razpenja, kakor bi hotel zleteti. Hitro priskočita orlica in orel ter ga s kljunom dvigujeta za peruti. Mladič jih razteza in razteza ter bije ž njimi po zraku, ali zleteti ne more; pretežak je. Sedaj si ga pa ona naloží náse, poskakuje nekaj časa ž njim, in oba razpenjata peruti. Zdajci jih orlica popolnoma razpnè in se z mladičem na sebi požene v zrak, orel pa poleg nje, kakor da loví mladiča. Kot bi skakala po zraku, odletuje orlica pod mladičem; takó da letá vselej nekaj časa sam plava po višini. Končno ga prepustí samemu sebi, in glej, leteti zná! V dolgem krogu se nekoliko krat zasučejo po zraku, potem se vrnejo v gnezdo.

Vse to je zvesto opazoval pastir. Izgrešil ni niti tega, kakó veter — ne premočan — podpira lét, če se ptica takó obrača proti njemu, da se ji od spodaj upira v prsi in razpete peruti. Bliskoma ga prešine misel, da bi poskusil leteti s perutimi ubitega orla. Pri pastirski obleki v kotu dobí nekakšen nož in nekaj močnih motvozov. Orlu prepara život po prsih in trebuhu, izreže, kar je pretežkega trupla, drugo pa pustí vse, kakor je vzraslo. Natakne si starega orla tēr si ga opaše in priveže, kakor bi bile peruti vzrasle na njém. Kot ptič oblečen stopi na obronek pred brlog, razpenja se in maha s perutimi, kakor bi zdajci zletel. Kàr priletita starejša ptiča. Gladita mu s kljunom perje po vsem životu ter mu razpenjata peruti in rep. Orlica stopi prédenj, kakor je prej stopila pred mladiča, ko ga je učila letanja. Pastir se ne premišlja dolgo, takoj ji séde na hrbet. Ali ji je bil pretežak, kaj li, orlica črhne in orel stopi pod njo toliko malo na jedno stran, da sta njiju života drug poleg drugega. Orlica ga pokriva z jedno perutnico, orel jo podpira z drugo. Pastir pa sredi

njiu z razpetimi perutimi. Čez obronek se spustita po zraku nad najvišjo strmino. Časih poskakujeta pod pastirjem, takó da ostaja nepodprt nad njima v zraku. Zopet ga podpreta in neseta v velikem krogu po višini. Ko ga blizu obronka zopet izpustita, da plava sam zase, čuti se pastir takó gotovega, da se niti ne vrne v brlog. Na prvem krogu ga spremljata orla od daleč, na drugem ga prepustita samemu sebi, češ, da zaupata njega letanju. Končno se upa še na večji krog. Na tem poti ugleda svojo čedo v dolini, požene se, kolikor mu je móči, in séde na divjem polji na zemljo! — Taka je naša prapoved. Od ptičev so se Martovčani naučili letanja.*

»Toda zamolčati ne smem,« nadaljuje oče Arhont po kratkem prestanku, »da je bila gora, kjer se je to pripetilo, našim očakom posebno sveta gora. Na tri vrhove razcepljena, imela je v dolini med njimi jezero takó bistre vode, da se mu je videlo do dna, kadar je bilo popolnoma mirno, kakor bi samó prezorna zračna tančica pregrinjala skalni kotel. Videlo se je malone takó, kakor bi njega ribe plule v ozračji. Takó nenavaden prizor je tudi budil nenavadne misli preprostim našim praočetom. Zaradi posebnih skrivnostij so ga imenovali kopaljšče božje. Glejte, ali se niso res kopali v njem nebeški bogovi? Ponočni zvezdni bogovi so se jim res zdeli presramežljivi, da bi se kopali vpričo ljudi, toda bogov večjih zvezdâ in Martovih lun ni bilo takó sram. Solnce se je celó o belem dnevi kopalo tukaj! Nezadovoljno samó s svojo kopeljo, potegnilo je v jezero vse nebó z lunama in meglami vred. Od tega kopanja je bilo nebó kaj čisto, solnce vedno svetlo, brez madeža. Kopali so se pa res ves ljubi dan od ranega jutra do poznega večera. — Kdor je stopil k jezeru, vsakogar je potegnilo vâse, toda ne da bi bil utonil, nego pokazalo je v sebi samó njega podobo, stoječo na glavi. Čudno se jim je zdelo, kakó je mogel človek v vodi obviseti, z nogami kvišku obrnjen, da se ni pogreznil na dnò! Strmeli so, vidèč, kakó je človek v vodi korak za korakom hodil z ónim na bregu. Takšnih preprostih nazorov je bilo človeštvo na Martu pred nekaterimi milijoni leti, kakor se čita v najstarejšem poročilu, v sveti »Svetovni Vesti«. Ob tem jezeru so bogovi nekdanjim modrijanom razodevali, kakó so ustvarili svet in človeka. Preprosti praočetje so vse, kar so slišali iz ust modrijanov, šteli za razodetje božje. Opiraje se na to preprostost, osnoval je modrijan Amhorb iz iskrene ljubezni do bližnjika zakone boljšega človeškega vedenja in jim podelil božjo veljavnost, pripovedujê, da jih je prejel od samih bogov gôri pri »božjem kopaljšči«. — Nekaj korakov pod božjim jezerom je bilo ob robu nekaj precêj ravnega

svetá pred jamo, sezajočo globoko v gorsko steno. Ob tej steni so stale kamenite klopí. Na stráni te ravnine Gapore se odpira grozno brezdno; iz njega se sliši šumenje vodnih slapov, kateri se razbijajo ob kotlu na dnú prepada, da se voda kàr kadí in vodni prah kakor meglica zakriva slapov kotel. Kadar sije solnce na to meglico, dela se mavrica kakor na nebeških oblakih. Časih se dvigne vodni prah iz brezdna kàr do božjega jezera; tedaj seza tudi mavrica od jezera po brezdnu proti slapovemu kotlu. Po tej mavrici se hodijo ob vročini bogovi hladit iz jezera v slapov kotel. Jezero, slap in njega kotel, to troje je bilo torej po mislih naših praočakov zbirališče bogovom. Na górenji ravnini pa so bogovi dajali ljudstvu svoje zakone. Prepuščali so pa tudi človeškim sodnikom kamenite klopí, kadarkoli se je na Martu pripetilo kàj takega, da stvari ni bilo dognati brez božje pomoči. — Na dnú brezdna, poleg slapovega kotla, bila je gorska stena daleč na okrog toliko izpodjedena, da je bilo v tej otlini prostora oskromni hišici. V resnici pa je stala v tisti starodavnosti tukaj podoba boginje Osvete, izsekana od skale. Nasproti tej podobi so bila vrata, skozi katera so hodile na posmrtni svet duše ónih mrličev, katerim bogovi niso dovolili stanovanja v svojem jezeru, obsezajočem vse nebó. Na Gaponi torej so se razodevali bogovi ljudem, in ondu so umrjoči ljudje občevali z neumrjočimi bitji, saj so imeli celó vsi skupaj tiste sodne klopí! Na Gaponi so dajali bogovi zakone in jih razglašali po modrijanih in prerokih. — V rokah ljudskih sodnikov, modrijanov in prerokov so se ohranili prvotni božji ukazi in ohranile so se takisto mnogotere svete ostaline božjih obravnav s človekom. V teh ukazih in svetih ostalinah so starodavni Martovčani čistili voljo božjo in spoznavali tiste modrijane, ki so se lastili teh krajev in ostalin, za namestnike božje, češ, da so bogovi tem modrijanom razodeli svojo voljo in skrivnosti svoje. Pričakovalo je ljudstvo od teh móž, da jih bodo vodili po ónih potih, po katerih se doseže sreča na tem svetu, po smrti pa bivanje v veselih prostorih božjega jezera, da jim ne bode treba biti zavrženim v temnih podzemeljskih jamah. — V vseh božjih ukazih in svetih ostalinah so bili po ljudskih mislih zvédni samó nasledniki prvih sodnikov in modrijanov. Ti možje in njih sorodniki so si beležili svoje pozvedbe, modre nauke in napredke s posebnimi, ljudstvu neumevnimi znamenji v „Svetovni Vesti“. V prihodnjih vekih se piso izpreminjala samó ta znamenja, izpremenil se je takisto jezik, pretvorile so se šege in navade. Pripetilo se je torej, da se je izgrešil pomen tega ali ónega prvotnega znamenja in poročila ali da se je, brez zlé volje, to in óno tolmačilo napačno. Ali

se je čuditi, da se je opomnja modrih pozvedeb in izkušenj jemala za resnično razodetje božje? — Na Gaporí ni malone móči stopiti nikamor, da bi noga ne zadela utrinkov starodavnosti, od katerih se vnemajo sveti spomini. Ondu nas spremljajo svete bajke in pripovedujejo, kakó ves drugačen je bil stari svet od denšnjega. Vodé so izpodkopale in izprale skalovje, da je pribobnelo v dolino in se izpremenilo v rodovito prst. Razjasnile so se človeške misli o božjem jezeru — minilo je staro božje prirodočastje, prestala je stara vera o posmrtnem življenji! Izpremenjen je svet, izpremenjeni sta duša in teló! Toda nad izpremenjenim svetom se še vedno izprehaja tisto dobrotno solnce, izprehajata se naši lunici in izprehajajo se tiste zvezde, dasi so se njih krdela izpremenila po podobi. Kje pa so óni vekí, ko si je domišljjal otroški človek, da bogovi nebeških zvezdá gledajo na svet in vodijo njega usodo! V tistih prazgodovinskih časih, pravijo bajke svete „Svetovne Vesti“, pošiljali so bogovi svoje sorodnike na svet v človeški podobi. Takó se je častila božja devica Salap Aneta, katero je oplodil sam solnčni bog, da je porodila veliko družino bitij, izmed katerih se je izpremenilo to v žival, óno v sadno drevó, kakor je káj rabilo človeku. Devica Aneta jih je učila, kakó saditi sadno drevje in kakó ga cepiti. Nje sin je otél Martovčane pogoltnih zverin in učil ljudi poljedelstva. Izprosil si je tudi pri materi ogenj in uvédel z njega pomočjo marsikaj umetnostij. Razodeval je pa človeku tudi moči, speče v prirodnih stvaréh, in ga otél iz spon prirodnih sil. Takó se je polagoma razvijalo človeštvo, in po takih potih so dospeli pradedje do mnogih izumov, do mnogega napredka, do íkarstva in zrakoplovja. —

Ko Arhont končá svojo povest, pristopita Ikar in Dedal, ki sta naju otela. Prav vesela sta, da se jima ponuja prilika pokazati, kakó znata letati.

»Razpisali ste za danes občo vajo«, pravi Ikar Arhontu. »Vse je pripravljeno. Zbrani so mladeníči in možjé, od prvega leta obče národne službe do poslednjega. Med tistimi, ki že letos končajo svojo službo, imam nekatere, ki so sósebnó izurjeni v letanji. Če se bode tvoja sodba ujemala z najino in če národni zbor potrdi naš nasvét, prizná se jim največja čast, da jih pokliče zbor za učitelje íkarstva. Došlo je pa tudi dôkaj mladeníčev, ki so si v ljudskih šolah pridobili toliko omike za vsakdanje življenje, kolikor je mora imeti vsak Martovčan. Za prihodnje leto jih je treba uvrstiti v ta ali óni oddelek národne službe; samí želé prevzeti íkarsko delovanje. Kar jih je preveč,

izberó naj si kàj drugega, toda potrebno je, da nam vaja razjasni, kdo izmed njih je sósebnó zmožen za ikarstvo.«

Oče Arhont prikima in se obrne k nama, rekoč: »Glejte, ondu se bližajo štiri zračne ladje. Na njih visé široke in močne mreže, se-zajoče malone do drevja. Že stojita sprednji ladji nad Ikarnico, prva na desni, druga na levi stráni; mreža pod njima se dotika obeh stolpov pred Ikarnico. Ravno jo priklepajo Ikarci k stenam. Zadnji ladji pa držita mrežo napeto tjà čez ravan. Pod ladjami in nad mrežo je velikanski prostor za prve vaje v letanji. Ladjam nasproti, na óni stráni stolpov nad Ikarnico in nad planoto zadí, pa je vse obzorje odločeno starejšim Ikarcem, da se izkušajo v letanji. — V prvih časih naši pradedje še niso poznali takih varnostnih naprav. Komur sedaj spodletí, ujame se v mehko prožno mrežo. V minulih časih pa so se vadili tik morja. Začetnike v perutih so obešali, privezane nad pasom z vrvjó, na stroj, podoben vešalom; takó se godí še sedaj ž njimi v Ikarnicah. V ónih časih se je poučevalo vse pod milim nebom. Učenci, viseči na vrvi v ptičji obleki in prosto se gibajoči na vse kraje, vadili so se sléharnega ptičjega gibanja. Kdor se zná že dovólj gibati, poskúša brez vrvi plavati po zraku, kakor vidita ondu na prvem stolpu.«

Zdajci se dvigne s stolpa človeški ptič z razprostrtimi perutimi in se zažene s prožnega podnožja na vso moč tjà po zraku nad mrežami. »Glejta,« vzklikne Dedal, »drží se v zraku, ki pólje proti njemu, rahlo ga podpiraje na prsih! — V starih dneh, ko niso imeli napetih mrež, skakali so ikarski učenci z omenjenega stroja, kjer so se na vso moč zagugali na prožni deski, takó močno, da jih je zanesel skok daleč tjà nad morje. Sevéda, komur ni prav izteklo, padel je v morje, prav kakor Ikar na vaši Zemlji.«

»Kakšno orodje pa imate pri vas na Zemlji za pouk v letanji?« vpraša me oče Arhont.

»Ali vas ni že poučil Sokrat, kakó daleč smo še za vami, da ne znamo niti letati niti nimamo pravega krmila za zračno ladjo? To, kar imenujemo zrakoplov, niti ni vredno tega imena. Saj ni nič drugega nego napet mehur, napolnjen s plinom, ki je lažji od zraka. Takšen mehur ali balon gré sicer kvišku, ali v višavah si ne vé ni kamor pomagati. Vsak veter ga zanesé, kamor je. Kar se pa tiče letanja, nismo izza Ikarove dóbe napredovali kàr nič. Šele v zadnjih letih smo nekoliko natančneje spoznavali letanje, sósebnó odkar vémo, da se ptice selilke menj utrudijo, kadar leté proti vetru, nego kadar leté ž njim.«

»Zaradi tega zaostanka,« pristavi Sokrat, »pa nikar ne zaničujte Zemljanov. Modri so bili še precčej v grških časih. Kar se dostaje drugih umetnostij, oprti na spoznavanje prirodnih močij, razodel mi je óndan, ko ste pripovedovali o vaših napredkih pred milijonom let, tá-le moj tovariš, da so dospeli Zemljani v zadnjem veku do podobnih napredkov. Dajmo Zemljanom dovòlj časa — potrebovali ne bodo niti tisoč let — pa bodo tudi letali in veslali po zraku. Vsaka umetnost ima svoj čas.«

»Izvestno vaju torej mika,« méni Arhont, »spoznati osnovo našega zrakoplovstva, ki je veliko veliko važnejše od ikarstva. Le pogledjte, kakó mirno stojé zrakoplovi v zraku, dasi piha nekaj vetra, brez katerega bi bilo danes veliko učencev-začetnikov popadalo v mreže. Oni izurjeni mladeniči in možjé, ki se kosajo v letanji nad planjavo ónkraj ikarskih stolpov, vedó si pomagati ne le v popolnoma mirnem, nego tudi v viharnem zraku. In tisti, ki završé tamkaj danes svoje vaje z odliko, bodo se kdáj pozneje kosali tudi o viharnem vremeni.«

Sedaj priplava zrakoplov od óne strani čez Ikarnico nam nad glavo. Toliko da mu Arhont namigne, že se nam približa iz višave k tlóm. Ko stopimo vánj, dvigne nas v prejšnjo višino. Ondu zadenemo drugo ladjo, polno mladih deklet, ki se nam pridružijo, jadraje za nami. Nató plavamo čez Ikarnico nad óne hribate pokrajine, kjer se kosajo izučeni Ikarci. Toliko jih je bilo, da je kár solnce zatemnelo, ko jih je letela gosta jata nad nami. Visoko v zraku jih ni bilo ločiti od velikanskih orlov. Toda če si jih opazoval, kadar so se pripravljali zleteti, videl si pač, da jih preveč teží človeški život. Ako se ne poženo s stolpa, drevesa ali s prožnega podnožja, dvignejo se težko. Če ni drugega pomočka, stopijo vsaj na grič. Kadar pa morajo zleteti z ravnih tal, bati se jim je, da ne polomijo ptičjega stroja ob koncéh perutij in repa. Zleté pa vendar tudi z ravnine, kakor si težka droplja, tekajé po tleh, pridobí toliko vzleta, da more s tal. Ikarec, ki hoče po zraku odnesti káj težkega, ogiblje se, kolikor more, temu, da bi si oprtal breme na ravnih tleh. Najrajši si ga naloží leté, bodisi da ga ujame v zraku, kakor sta naju ujela Dedal in Ikar, bodisi da se potoči proti tlóm, kjer pa ne séde, nego leté vzdigne to, kar bi rad ponesel s seboj.

»Ugledali so ladjo Arhontovo,« izpregovorí Ikar, »sedaj pa le pazite, kateri plovci so vredni posebne odlike!«

Zdajci se vsujejo kakor roj čebel okolo nas. Obkrožajo nas na vseh stranéh; toliko jih je, da se iz težka ogibljejo drug drugemu, zlasti ker ne letajo vsi na jedno stran nego semtertjâ.

»Ali je ta plovec, ki seda konec ladje, takó upehan, da že ne more leteti?« vpraša Sokrat.

»Počakaj, hitro spoznaš sam, zakaj je sédel,« odgovori Ikar. In res, toliko da séde, zgrabi ga drug Ikarec in ga leté nosi okolo ladje.

»Sedaj pa poglejta ónega,« pravi oče Arhont, »ki se ziblje mirno, kakor bi ga nič ne vleklo proti tlóm. To je menda najboljši plovec, in bržkone se njemu prizná odlika.«

Pohvaljeni plovec se pri tej priči spustí na druga dva plovca. Prvega prime z zobmi, drugega menda z roko in obadva prinese k nam na ladjo. Z dekliške ladje nam zazvené na uhó klici začudenosti in pohvale. Jedna najkrasnejših deklet stopi s prelepim pisanim trakom v roki k držajem in podá trak očetu Arhontu, rekoč: »To bodi priznanje njega hrabrosti.«

Ko Arhont odiči plovca, zakliče proti deklini ladji: »Ali nima nobena več posebnega znamenja s seboj? Več mladeničev ste pohvalile; res bi bil vreden odlike še ta in óni. Imenuj jih, Ikar, da stopijo na ladjo.«

Ikar imenuje najizvrstnejše plovce. Mladeniči pridejo, dekleta pa jim podajajo pisane trakove in zlate zvezdice, ta temu, ona ónemu, kakor so jim kàj pri srci.

Jeden Ikarcev, ki ni mislil samó na odliko, ampak še bolj na srčno svojo potrebo, menil se je omiliti navzočni déklici, toda pohvaljen ni bil. Kaj ti stori? Vpričo vseh hoče izkazati svojo umetnost in srčnost. Hipoma se zaletí proti továrišu, da bi ga vzdignil s seboj v zrak. Ali naglica ni prida. V naskoku buti ob tramiček na ladji takó močno, da se mu zdajci razsuje ptičja obleka. Grohot, da se kàr ladja strese! — Kàj takega ni zaslužil; za malo se mu zdí. Odreče se Ikarcem; najdemo ga pač pozneje pri zrakoplovcih. —

Po končanih vajah smo se vrnili domóv in se pri Ikarnici spustili na tlà. »Predno se odpravimo,« pravi oče Arhont, »poglejta še priprave za národno ikarstvo. Tukaj vidita velike dvorane, polne doделanega ikarskega orodja. Poleg njih so vadbene sobe, v katerih se mladeniči urijo, kakó izdelovati zrakoplovno orodje in kakó ga rabiti. Dalje so tukaj sobane, kjer se poučuje mladina o vsem, kar se tiče ikarstva. Kdor pride v to šolo, mora biti že vaje matematike in fizike. Tukaj se porabljajo zlasti fizikalni nauki o ravnovesji in o gibanji zraka, o zračjem upor, ki se dela od gibanja teles po zraku, sósebnost pa o tistem upor, katerega si delajo ptiči, ko mahajo po zraku s peruti in z repom. Toda suhega poučevanja, pri katerem bi se samó razpravljalo ptičje orodje, črtalo na table ali kvečjemu

kazalo bodisi na ptičih ali na ponarejenih modelih, tega tukaj ni dovoljeno poslušati, predno se mladenič ni že dejanski poprijel tega predmeta. Vsakdo mora vsaj leto dni izdelovati in porabljeni ptičje orodje, predno sme v to šolo. Nikjer drugje se namreč ne spozná takó hitro veljava in potreba temeljitega pouka kakor pri praktični rabi.«

»Dasi ste nam povedali mnogo imenitnega,« povzamem po Arhontovih besedah, »razodeli venderle niste ónega skrivnostnega gonila, od katerega tolikanj tiho teče sléharno koló, kjer mehanik izdeluje svoje orodje.«

»Prav za prav goni tekoča voda vse te stroje. Bolj po pravici bi moral reči, da jih goni elektrika. Pristaviti je pa, da izvira elektrika iz dinamov, katere goni tekoča voda. To je navada, uvedena že ne vém pred koliko tisoč leti. — Sedaj pa, mislim, seznanila sta se površno z večino stvaríj, katere utegnejo zanimati tujca. Vrnimo se domóv; gotovo nas že pričakujejo. Tudi bi kazalo, da se odpočijemo pred obedom.« —

Bližaje se Arhontovemu dômu, zavijemo okrog vrta na otočič v senčni gaj. Naproti nam prihitita mati Hrizila in hčerka Harita.

»Že veva vse!« vzklikne déklica veselo.

»Izvrstno, pravijo, zvršila se je izkušnja Ikarcev,« pristavi mati. »Veselo je bilo in tudi dovólj smeha. Ali je res, da se je zasmehovani Lampon odrekel ikarstvu?«

»Kar sta govorili, vse je res,« odgovorí jima oče Arhont. —

V hladnem logu smo se prijazno govorèč okrepčali z ukusno jedjó. Po kosilu naprosi Sokrat, naj gremo ž njimi na stebrato dvorišče, zakaj kipovja nikdar ne more pogrešati delj časa, ker je vaje grške svoje domovine in rokodelstva svojih mladih let. Vsi pritrdimo njega prošnji.

Ko vstanemo, pravi oče Arhont: »Znana so vama šetališča po gaji in po vrtu, izberita si jih, kakor vama je drago, mene pa oprostita za nekoliko časa; na dvorišči pred kipovjem se zopet snidemo.«

Rekši odide s Kratom, mi štirje pa se napotimo po senčnih izprehajališčih.

»Kaj pa je tebi najbolj prijalo pri denašnjih vajah?« vpraša Harita Sokrata.

»Kaj rád sem gledal telovadne uspehe vaših mladeničev, zakaj telovadba je bila tudi nam Grkom jako pri srci. Nič menj pa mi niso prijale tvoje tovarišice, martovčanska dekleta, ki so sicer brez

pomisleka, vender pa deviško-milo s svojimi darili razodevala srčna čustva za tega ali ónega mladeniča.«

V Sokratu so torej še vedno klila óna čustva mladih let, ko je kipela v njega duši nekova strastna ljubezen do lepote in resnice!

»Kakor si mi pripovedoval že v prejšnjih časih,« odgovori Harita, »iskal si svoje dni marljivo pojmov lepote pri lepih dekletih. Verjamem, da ti ni nihče vrstnikov jemal za zlò, ko si se veselil rajskemu gibanju krasnorasle plesalke Teodote. Zakaj bi se takisto ne radoval pri nas, vidèč, kakó dekletom ugajajo mladeniške kreposti! Tukaj imamo sicer nekaj druge šege, me dekleta se smemo namreč samé razodeti mladeniču, katerega si je izvolilo naše srce, ti pa si moral sam poiskati svojo Ksantipo!«

»Če bi tudi šege ne zadrževale naših deklet,« odgovori Sokrat dobrovoljno, »vender bi bilo pravo čudò, ako bi se bilo kateri vnelo srce za moj silenski obraz! Ali nisem pregrd za Grke,« vzdihoval sem potihoma, kadar sem gledal toliko telesno lepoto okolo sebe. Prisiljen sem iskal takega vzora življenja, ki bi se dal združiti z neličnim mojim obrazom. Toda čim bolj sem pri lepih dekletih vpraševal po vzrokih lepote, tem bolj me je peklo, da zaradi svojega obraza nisem drugega nego gosénica, lazeča po cvetji grškega lepočutja! Toliko da sem zvršil kip Haritam, prestal sem raziskovati lepoto telesa in se obrnil k lepoti duhá, k modrosti.«

»Ali navzlic potrtem mislim o nelepoti svojega obraza,« ustavi ga Hrizila, »bil si vender mladenič ves vnet za lep obraz in lepo človeško rast, za krasoto dekliskega telesa in deviške miline. Ali se ne spominjaš, kakó te je nekoč tolikanj prevzela lepota plešoče Teodote, da si ji strastno zaklical: 'Obsolnči me z žarki milih svojih očij!' Sam si nam pripovedoval, kakó si se nató ves zbeگان s silenskim svojim obrazom tolikanj približal nje milemu obličju, da bi se bil malone do-teknil rožnih usten!«

»Govorila si, kakor sem pravil. Pristaviti pa moram tó-le: Ko se je to zgodilo, skočila je Teodota od mene, rekoč: 'Da te ne poznam in ne vém, kakó iščeš vzorne lepote, prestrašil bi me bil takó, da bi bila pobegnila, kolikor bi me nesle nogé!« —

Takó govoreč, dospemo napósled na stebrato dvorišče. V senco sédemo pred kipovjem Kentavra in Sfinkse.

(Dalje prihodnjič.)

Iz slovanskih nebes.

V proslavo stoletnice Jana Kollárja.

Dám i o tom zpravu tobě s hůry,
Komu místo zde už slíbeno,
Komu věnec pletou nebes kůry.

Slavý dcera. Zpěv 4, son. 1.

I.

Odpřta, glej, slovanska so nebesa,
V njih mater Slavo gledam na prestoli,
Slovanski svetci pa stojé okoli,
Bliščé se v večnem svitu jim telesa.

Zrl nikdar nisem takega čudesa,
Kar tukaj v zemeljskem prebivam doli;
Od veličastva duh prevzet mi moli,
Zamaknjenega sveti strah me stresa.

Za sveto stvar — svetejša ni nobena —
Srcé iskreno v prsih mi udarja:
Da raj slovanska združil bi plemena!

Da zasvetila zloge bi jim zarja,
Da moč protivna bila bi zdrobljena —
Takó želelo je srcé Kollárja!

II

V čast božjo pel je Dante Allighieri,
Slavil veljakov svetovnih vrline
In živo slikal kazni za zločine
Trpečih stvorov v nepopisni meri.

Posnemal pevec ga je mnogoteri,
Nobeden pa dosegel ni višine,
Nikdó še spisal ni »Komedije divine«,
Odmev le v dalji glas je »Slave hčeri«.

Vendèr sladkó zvené glasovi péti;
Najslajši pač glasovi so domači,
Če smo za rodno stvar resnično vneti.

Svojina tuja domačina pači,
Zató naš jezik rodni, jezik sveti
Ponosno zvèni v koči in palači!

III.

Zakaj li, vprašaš, pevam te sonete,
Komú li je namenjen slave venec?
Zemljan uboren ni več moj slavljenec,
Vzprejet med nebeščane je neštete.

Tam mati Slava venec drug mu plete,
Ker bil ji vedno vnet je porojenec;
Ljubezni vedno vrel mu je studenec,
Ljubezni do rodov slovanskih svete.

Stoletni rojstva dan sedaj praznuje
V prostorih rajskih, v slavnem Slave krogi,
In ž njim slovanskih svetcev zbor goduje.

Tù konec je na vek prepíru, togi,
Stoter iz zbora svetcev klik se čuje:
»Zdrav, Jan Kollár, glasnik slovanski zlogi!«

Davorinov.

Kakó se branijo rastline nepoklicanih gostov.

Spisal M. Cilenšek.

(Dalje.)

Rer ne moremo nikakor zanikavati, da niso cvetovi izpostavljeni raznovrstnim škodljivim vplivom in napadom po raznih živalih, to se pač ni čuditi, da imajo jako mnogo-brojne in mnogovrstne naprave, takó zvana branila, ki merijo na to, da se prepreči škoda. Nekaj jih je, ki zabranjujejo poškodbo po vetru, rósi in dežji; o takih tukaj ne bomo govorili. Nekoliko o teh odnošajih smo omenili v spisu »O rastlinskem oprashenji« v »Kresi« (snopič 6., 7. in 8.), letnik V., kamor zavračamo blagovoljnega čitatelja. Tù se bomo seznanjali samó s takimi napravami, ki odvrtaajo nepoklicane goste iz živalstva, in kolikor mogoče natanko razlagali vse, kar je ž njimi v zvezi. Najprej pa je treba omeniti, da se nanašajo zlasti na cvet sam, sicer pa tudi na nekatere druge rastlinske dele, sósebnó na liste in stebila, in sicer to le ondu, kjer bi poguba teh organov uničila tudi cvet. To je umeti takó-le: Stebila in listi proizvajajo snóvi, od katerih si gradi rastlina cvet. Ako bi se ji preveč poškodovali, ne mogel bi se razviti cvet, in zató je prepotrebno, da ostanejo ti deli vsaj do nekega časa kolikor toliko nepoškodovani.

Da listi in stebila nekaterih rastlin ne ugajajo živalim, to vémo prav dobro. Nikdar še nisi videl, da bi prežvekovalc objedal liste kristavca ali svinjske dušice¹⁾, raznih razhudnikov²⁾, teloha³⁾ in potonike⁴⁾, čemerike⁵⁾ in podleska⁶⁾, trobelike⁷⁾, krvavega lisca⁸⁾, kocke⁹⁾, kopitnika¹⁰⁾, smrdljivega bezga¹¹⁾, raznih homulic¹²⁾ in netreskov¹³⁾ ter mnogih drugih rastlin. Celó toli obližne kože se jih ogibljejo, in ako jim pomoliš zelenja vrtné ločike (salate), maka, mlečka¹⁴⁾, ne dotaknejo se ga, rajši gladujejo. Skoro vse navedene rastline so strupene in nekatere diše takó močno, da jih že lahko spoznaš iz dalje. V njih staničnem soku se nabirajo raznovrstni alkaloidi in druge kemijske spojine, ki nikakor ne prijaajo živalim. Tega pa vender ne trdimo, da niso sploh nobeni po volji. Tukaj gré samó za celoto; vsake neznatne

¹⁾ Datura. ²⁾ Solanum. ³⁾ Helleborus. ⁴⁾ Paconia. ⁵⁾ Veratrum. ⁶⁾ Colchicum. ⁷⁾ Conium. ⁸⁾ Cyclamen. ⁹⁾ Aristolochia. ¹⁰⁾ Asarum. ¹¹⁾ Sambucus Ebulus. ¹²⁾ Sedum. ¹³⁾ Sempervivum. ¹⁴⁾ Euphorbia.

poškodbe ne moremo jemati v poštev. Takó n. pr. gredó volčji češnji¹⁾ vse večje živali s pota; s tem pa še ni povedano, da bi ne imela svojih prijateljev. Ima jih, in to precèj silnih; zlasti nekateri bolháči so takó zaljubljeni v nje listje, da mu izjedó luknjico pri luknjici in da je potem nekamo podobno rešetú. To sevéda poškoduje zelenje, toda uniči ga ne; rastlina se veselo razcvita in rodí mnogo jagod, češnjam podobnih in zeló nevarnih. S tem pa še nikakor ni dokazano, da ne morejo i drobne živalce listom nahuditi in jih celó uničiti. Kjer bi se bilo bati zeló čutne poškodbe, nahajamo večinoma naprave, da živalce ne morejo do listov. — Kaj pa porečeš o rastlinah, kakeršne so n. pr. razne pivke (mrtve koprive)²⁾, smrdljivi babji zob³⁾, navadna madronšica⁴⁾, véliki pripotec⁵⁾, žabji biček⁶⁾ i. t. d., ki rastó povsod ondu, kamor zahajajo prežvekovalci? Dasi so tukaj takó blizu njih zobú, da jim skoro molé v gobec in same silijo vánj, vender se jih ne dotaknejo, ampak rajši pomulijo neznatno zelenje med njimi. Tudi te imajo v svojem soku kemijske spojine, ki prežvekovalcem niso po godu, in zató ostajajo za njimi.

Drugi vrsti je treba prištevati take rastline, ki imajo trdno usnjato listje. Po naših planinah in visokih gorah je svet mestoma kár preprežen ž njimi. Nekatere so nizke, ostajajo pri tleh in tvarjajo raznobojne preproge, iznad katerih se dvigajo samó cvetovi v zrak; druge so precejšnje, grmičaste. Niti prve niti druge ne ugajajo ovcam in divjim kozam, in prav malokdaj se pripetí, da bi jih poškodovale, nikdar, da bi jih uničile.

Tudi trav in šašev z jako togimi listi ne marajo prežvekovalci. Po razsežnih planinskih obronkih, kjer prvakuje mestoma togi šaš⁷⁾ takó, da ni prostora nežnejšemu rastju, ogibljejo se prežvekovalci jednoličnih planjav, zakaj omenjeno zelišče ni za njih zob. Tudi trdega volka⁸⁾ se branijo in ga popasó le v največji sili. — Je pa tudi nekaj takih rastlin, katerih listi so okovarjeni z bodečimi izrastki, sedaj tù, sedaj tam nameščenimi. V obče je ustanovljeno nastopno pravilo: Ako je treba braniti doraslo listje, videti je trne in bodice ob periferiji grmovja; ako so pa v nevarnosti listni popki, mladi razvijajoči se listi ali lub, ali ako se je bati na viš plezajočih živalij, tedaj nahajamo trne ob stebalu, ali pa so listi in prilistki izpremenjeni v bodice. Nekatere rastline nosijo trne samó za mladosti; kadar pa so se za toliko odmeknile od tal, da jih živali ne dosežajo, ne razvijejo se jim več.

¹⁾ *Atropa Belladonna*. ²⁾ *Lamium*. ³⁾ *Geranium Robertianum*. ⁴⁾ *Linaria vulgaris*.

⁵⁾ *Plantago major*. ⁶⁾ *Juncus bufonius*. ⁷⁾ *Carex firma*. ⁸⁾ *Nardus stricta*.

Mnogo navedenih branil ohranja rastlinam samó toliko listja, kolikor ga je neizogibno potrebnega, da se razvije cvetje, ostalo pa poberó živali. Slabo bi bila skrbela priroda za živali, živeče ob rastlinski hrani, da so vsi listi vseh rastlin nedosežni in neužitni!

Ako je torej že velike važnosti, da živali ne dosežajo vseh zelenih listov, ni se čuditi napravam zaradi ónih nežnih lističev, ki se stavljajo cvet, mariveč pričakovati smemo, da so cvetovi, katere proizvajajo sokovi toliko in toliko zelenih listov, še bolj okovarjeni in zavarovani. Kajpada, poginiti bi morale vse rastline, katerih cvetovi niso zavarovani, katerih cvetovi so celó živalim izvrstna hrana, ker bi jih zadušile in uničile óne rastline, ki imajo v cvetovih raznovrstna branila.

Napačno bi pa vender sodil, kdor misli, da so živali v obče samó uničevalke rastlinske, zakaj premnogo jih je, o katerih dobro vémo, da so njih poseti za rastline jako važni; še več, celó njih napadi na rastline donašajo dostikrat mnogo koristi, in to zlasti tedaj, kadar se je brazda že toliko razvila, da lahko vzprejme cvetni prah. Nekateri cvetovi so namreč takó uravnani, da morejo le neke drobne živalce do njih, ki se potem ondu sučejo in sučejo, dokler niso prišle v dotiko z bistvenimi cvetnimi deli — bodisi s prašniki ali z brazdo.

Z ozirom na omenjeno korist imajo premnogi cvetovi naprave, ki naj privabijo živalij. Sevéda samó nekatere živali, zakaj druge bi vzpričo svoje telesne postave neugodno vplivale na cvet, kakor smo to poudarjali že od začetka, naštevši najvažnejše nepoklicane goste.

V poštev jemajoč posamezne rastline, ločiti moramo živali na take, ki so rastlini potrebne, da se zvrši oprášitev — poklicani gostje — in na take, katerih pohajkovanje po cvetu provzročuje neposredno škodo ali vsaj ne prinaša nobene koristi in takó napósled venderle škodo — nepoklicani gostje.

Ti poklicani in nepoklicani gostje so pa gledé na vsako pojedino rastlinsko vrsto jako različni; nič menj raznovrstna pa tudi niso na jedni stráni mamila, na drugi branila. Kar se tiče branil — in o teh nam je govoriti — to je njih raznovrstnost tem večja, čim več gostov se plazi in poseda po dotični rastlini. Pač redki so cvetovi, ki bi imeli le jedno vrsto prijateljev; navadno jih kàr gomeží po njih; tù ni nobenega razločka. Vse, veliko in malo, krilato in nekrilato, mehko in s trdnim oklepom obkroženo, grizoče in sesajoče, vse se pomiče in preriva po cvetu, da bi si osvojilo dišeče slaščice ali pa sklestilo nežne cvetne lističe. Zató bi pač nikakor ne zadoščalo, da ima rastlina

samó jedne vrste branilo, zakaj gostje so razne velikosti in postave. Ako torej ostani cvet in ako vsak njegov del deluj po svoje, treba je, da je rastlina kolikor najbolj mogoče zavarovana. Zató pa imajo tudi nekatere dve, tri in časih celó več vrst branil.

Navzlic nenavadni raznoličnosti in veliki zamotanosti raznih naprav, o katerih ne moremo dvojiti, da so branila proti nepoklicanim gostom, vender lahko spoznamo, da jih je nekaj, ki se vedno ponavljajo, in da jih ni nemogoče sestaviti v pregledne skupine. Prav čudno pa je, da so branila tiste vrste tù na tem, ondu na ónem rastlinskem delu; tù so namreč nameščena na steblo, ondu na listih in kje drugje v cvetu. Nekaj posebnega je tudi to, da se odlikujejo rastline raznih skupin po enakih branilih.

Vse naprave, kolikor se jih sploh razvije na rastlinah, lahko delimo na take, ki naravnost branijo, da ne pridejo nepoklicani gostje do cveta ali njega posameznih delov, in na take, ki se jih kár tebi nič meni nič ne morejo ubraniti. Tej vrsti prištevamo take naprave, ki izvršujejo svojo nalogo s tem, da ustavljajo delovanje raznih organov, ki vabijo žužke na poset, ali pa s tem, da se naredé ob poti, držečem v cvet, raznovrstne tvorine, ki dajó nepoklicanim gostom obile in dobre hrane ter jih takó odvrčajo od cvetov.

Oglejmo si zaporedoma navedene naprave in začnimo z ónimi, ki naravnost branijo, da ne pridejo nepoklicani obiskovalci do cveta ali njega posameznih delov. Tu je najprej omeniti nekaj takih rastlin, ki proizvajajo v svojih cvetovih snóvi, kakeršne ne ugajajo nekim živalim. — Dragi čitatelj! Domisli se ónih dnij, ko si dečák lovil metulje in v svoje veselje nabiral gosence in jih redil. Dobro se še spominjaš, da si svoji živinici, zaprti v posodi, nosil listje ónih rastlin, s katerih si jo bil vzel, zakaj predobro si si zapomnil, da ne mara drugega. Ako se ti je pripetilo kàj jednakega, zapazil si ves žalosten, da so gosence nekamo shujšale, in ako bi jim ne bil pomagal še o pravem času, ležale bi bile drugega dné mrtve navzlic obili hrani. Vsak list ni za vsak zob! Poskusil si morebiti tudi tó-le: Natrgal si od matere rastline (od tiste namreč, katere listje najbolj prija dotični gosenci) prelepega in nežnega cvetja ter ga rahlo položil živalci pred zob. Toda, oj prevare! Niti pogledala ga ni in rajši je prebila najhujšo lakoto, dokler ji nisi ponudil zelenja. Tudi sesalci, kolikor jih je ustvarjenih za rastlinsko hrano, niso cvetovom prijatelji, in naša goveda in ovce gredó mirno mimo najlepših cvetov, kakor da jim je njih vonjava zoperna. Le pojdi v gozdna zakotja, v dobrave in loke,

kamor zaganja pastir svojo čedo, in videl bodeš na svoje oči, da se nobeno govedo ne dotakne toli priljubljene in vrlo dišeče šmárnice, ne dišeče vijolice, jednocvetne hruščice¹⁾ in drugih dobro dišečih cvetov. Ne trdimo sicer, da bi jih ne povohalo, ali to mu je zadosti, morebiti še več nego zadosti, zakaj inace bi ne šlo z gobcem naprej, iščoč raznega zelenja. Stopi jesenskega dné na travnik, ko je marljivi gospodar že spravil zadnjo košnjo pod streho, in izvestno se razveseliš mičnega cvetja, ki je ugledalo nedavno božji dan. Tukaj se šopiri v lepi barvi nežni jesenski podlessek, ondu zala jednopérka²⁾ v družbi košate bele smetlike.³⁾ Prva je strupena, ostali dve sta grenki; zató pa jih pušča živina za seboj, dočim pomuli med njimi poganjajoče trave in drugo zelenje. Jednako se godí svežim venčevim lističem kovačnika⁴⁾, selzenovca⁵⁾, lilij, georgin in klinčnikov. Po planinskih pašnikih, sósebeno okolo planinskih hišic, rase mestoma masleni grint⁶⁾ v tolikih množinah, da zatopí malone vsako drugo rast. Tod kàj lahko opazuješ, kakó so goveda, ovce in koze objedle njeno listje, cvetje pa je ostalo popolnoma celo. Drugje te pozdravlja lepo, časih močno dišeče cvetje raznih planink, toda divje koze ga niso nič kàj vesele, ne menijo se zánje in ga puščajo na miru. Ako pa nisi prijatelj planinam, potrudi se samó na trato poleg ceste ali pota, kjer se goveda navadno pasó, in videl bodeš, da ostaja za njimi cvetje ondu rastočih velikocvetnih zvončic, grintovcev, rmana, papeževe sveče i. t. d., in le zelenje je kolikor toliko odgrizeno. Zajedalk, ki pijó sok iz drugih rastlin in nimajo zelenih listov, kakor so n. pr. poletni koreni, luskovec, razne predenice, samovratec⁷⁾ in druge, nikdar ne poškodejejo živali. Mnogo rastlin bi še lahko navedli v dokaz, da živini sicer ugajajo njih listi, da pa ostanejo cvetovi, če količkaj mogoče, res popolnoma nepokvarjeni.

Kot važno posebnost je treba omeniti še tó-le: Kjer je cvetje med listjem takó nakopičeno, da ni móči doseči listja, ako se silno ne poškodeje cvetje, ogiblje se živina tudi zelenja. Po naših planinah rase skoro povsod mični Device Marije plašček⁸⁾, a njega drobni cvetovi imajo svojo posteljico med velikimi listi, in le takó je mogoče, da ostane rastlinica malone popolnoma nepoškodovana in se veselo razvije celó ondu, kamor zahaja živina vsak dan. — Brez ugovora lahko trdimo, da provzročujejo cvetano, kakeršno vidiš po pašnikih, blizu pristav in planinskih koč, sploh povsod ondu, kamor zahajajo prežvekovalci redno več časa, neke kemijske spojine, ki so se nabrale v

¹⁾ *Pyrolla uniflora*. ²⁾ *Parnassia*. ³⁾ *Euphrasia*. ⁴⁾ *Lonicera* Capr. ⁵⁾ *Malva*. ⁶⁾ *Senecio*. ⁷⁾ *Monotropa*. ⁸⁾ *Alchemilla*.

cvetovih. Da jim nekoliko pomagajo tudi razna branila, takisto oblika in način, kakó se razširjajo plodovi, o tem ni dvojiti. Popolnoma umevno pa je, da se razvijajo po takih krajih rastline, katerih se brani živina, kàj veselo in da se namnožé sčasoma veliko bolj od ónih, katerim odškrne cvetove živinski zob in jih zmoti v nadaljnjem razvitku. Pogled po ogerskih pustah te uveri o tem do dobra. Ondu nahajaš okolo selišč poleg bodíča¹⁾, stoglaveža²⁾ in osatov zlasti tudi toliko svinjske dušice, zobnika i. t. d., časih brez vsakega drugega rastja, da se omenjenemu prikazu ne moreš načuditi. In ali more biti drugače? Gotovo nam pritegneš, da ne, ako si preudaril, da take in jednake rastline ne morejo ugajati živini, bodisi ker so prebodeče in trnjeve, bodisi ker imajo v svojem soku kemijskih spojin, ki so ji zoperne. Če pa rajši hodiš po planinah, tudi dobro; i tukaj ti lahko postrežemo. Ves upehan prikolovratiš do pastirske hišice in si poiščeš dobrodejne sence ter se zlekneš po travi. Toda težko si dobil prostora, zakaj vse je prepreženo z visokim, nerodnim in časih celó z bodečim rastjem, ki se na prvi pogled razlikuje od sosednega. Tukaj te zbode v oči cela gošča lisjaka, ondu se je nastanila planinska kislica, nudéč svoje velike liste prežvekovalcem; a prav nič se ne menijo zánje, rajši bi menda gladovali nego popasli rastline, ki jim niso po volji. Tudi osat in druga rast se druží z njima, in ta čudna zmes se širi zmirom dalje od prvotnega prostora in ti dostikrat pokaže tudi kraj, kjer je stala nekda ubožna kočica.

Snoví, zaradi katerih cvetovi marsikaterim živalim mrzé, so ali alkaloidi ali smole, zlasti pa hlipna olja. Kakor pa navadni listi, ki se odlikujejo ali po alkaloidu ali po smoli ali po hlipnem olji, ne ugajajo vsaki živali, zakaj jedni so po volji, drugi mrzé, prav takó je tudi s cvetnimi deli. In dočim se ogibljejo sósebnó prežvekovalci dišéčega cvetja, vabijo hlipna olja manjše živali, zlasti žuške, že iz dalje na cvet. O tem se lahko prepričamo najbolj ondu, kjer opazujemo dehteče cvetove ponóci, kadar žušek ne vidi in ga vodi le vonj do rastline. — Napósled bodi omenjeno tudi to, da kemijske spojine, zaradi katerih živali ne použijejo svežega cvetja, izhlapé ali pa se močno izpremené, ko se posušé cvetovi, in le takó je mogoče, da jih pohrustajo prežvekovalci v senu in otavi.

Kemijskih spojin prva naloga je, da preprečijo kolikor mogoče poškodbe po velikih živalih, zlasti po prežvekovalcih, zakaj brez njih bi poginila marsikatera rastlinska vrsta in izginila s površja matere

¹⁾ Xanthium, ²⁾ Eryngium.

zemlje. Veliko več pa je drobnih živalec, ki silno hrepené po raznih rastlinskih delih in iztikajo skoro noč in dan za medom ali nežnim zelenjem, ali pa popasó cvetne dele, brez katerih rastlina ne more nastaviti plodú, ne roditi kaljivega semena. Toda vsem ni pogrnjena miza, zakaj »veliko je poklicanih, pa malo izvoljenih«. Ako bi utegnila biti živalca rastlini na kvaru, navadno ne more do ónih delov, ki bi jih pokvarila. Rastline so proti takim nepoklicanim gostom káj izvrstno zavarovane, in število raznovrstnih naprav baš ni majhno, kakor se skoro prepričamo.

(Dalje prihodnjič.)

Jezdec.

I vranec moj, poskočnih nog
Ponesi me čez log in stog;
Le brzo, brzo, moj konjič,
Tjã v vas, kjer moj cvetè deklì.

Privla na srce me bo,
A tebe božala ljubkó;
Dobil boš ovsã ti od njé,
A meni dala bo srcé.

In ko pojezdím spet domóv,
Ti v grivo vplela bo cvetóv,
A šopek jaz in sto in stó
Poljubov bom dobil v slovó.

Breda.

Žál in kès.

I ljudjé potiskajo v cerkev ljudi.
Kaj danes li v svètli se cerkvi vrši?
Poroka!

Za stebrom cerkvenim dèkle bledó
Na ženina môtno upira okó
In joka...

Pomlád osvitlja doline, goré;
Pred jamo na grobji dekleta stojé
In raka.

Iz dalje pa mlad se ozira mož
Na belo rako, na venec rož
In plaka...

Dolénjec.

Planinsko jezero.

Globokó jezéro brezdanje
Leží sred planinskih dobrav,
In v valih prezornih leskeče
Modrina se nebnihi višav.

Globočje od tega jezéra,
Zdí mēni se tvoje okó,
V njem lepše blestí se od néba
Deviške ti duše nebó!

S. L. Mozirski.

Jara gospôda.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

(Dalje.)

XI.

itite, kolikor hočete, ujamem vas!»

»Ne bodete me! — Nikdar ne!»

»Oh, gotovo!»

Z brzim skokom je bil preko nizkega jelševega grma tikoma pred njo, ki je prihitela okrog ovinka rebra, čez katero se je podila vsa družba.

Oni so se drevili na nasprotno stran, ta dva pa sta stala sedaj samá v temni senci mladega gozda, tihega in dehtečega, kakeršen se kaže le na jasni večer poznega polletja.

»Imam vas!»

»Ne, nimate me še! Pustite me!»

Jezno je razpela svojo pahljačo in si hladila vroče lice; a takoj je hotela mimo njega smukniti v grmovje nizdolu.

Ali on je bil urnejši. Ujel jo je okolo pasa in pritegnil k sebi.

»Kazen treba plačati!» sopnil je.

»Pa tam gôri — vprîčo vseh!» vzkliknila je ona in ga udarila s pahljačo po lici ter se mu izkušala izviti.

Oba nista znala, kakó razvnetá sta.

»Ančika!» šepnil je on, in ker mu ni imela moči braniti, pritisnil jo je k sebi in jo poljubil na ustna.

»Pustite me, gospod Pavel!» zaklicala je sedaj glasno, in ko jo je izpustil, vender se ni genila z mesta, nego z rokami si zakrila obraz in glasno zaihtela.

»Srám vas bodi! Pustite me! Kaj sem vam storila, da takó ravnate z menoj?»

Takó je šlo očitánje bruhoma vánj, on pa je stal poparjen, nem pred njo.

Toda zdajci se ojači in govori kakor glumač na odru:

»Storili — storili mi niste ničesar! A vender — nesrečen sem, ker sem vas izgubil! Ne veste li že davno, da vas ljubim, da nimam drugih mislij, drugih željâ nego jedino na vas, le vas — Ančika!»

»Haha!» zasmijala se je na pol veselo, na pol trpko; »zakaj mi pa tega niste prej povedali?»

»Prej?« dejal je Pavel in ponovil mehaniško: »Prej — kdaj prej?« Gospá Vrbanojeva si je naglo otrla solze in stopila na stezico, ki je tekla tù pod smrečjem in robidovjem.

»Vrniva se! Pogrešali naju bodo!« velela je hladno, Pavel pa je korakal molčé za njo. Tikoma pred njima izza roba se je že glasil govor in smeh drugih.

Skoro so bili vsi skupaj. Vrbanoj je držal učiteljico Juliko za roko, učitelj je bil ujel notarjevo soprogo, in Minče je neusmiljeno tiral jedno mlajših davkarjevih deklic. Trgovca in več studentov, ki so sedaj uživali svoje počitke, privojevali so si bili takisto večinoma vsak svojo družico, le zadi globoko v grmovji je še težko sopihal jeden samec: naš poštar, ki se je bil tudi podal v to nevarno igro, uprizorjeno po enem mlajših gospodov.

»Hej, hej, gospod poštar! Ali vas je kap zadela?« vzkliknil je adjunkt Pavel, ki je ravno prispel do družbe ter naglo našel predmet, na katerega je hotel obrniti pozornost drugih.

»Oh, preklicano! Jaz nisem več takov, da bi prekopicaval kozle kakor vil« zagodrnjal je poštar v svojem grmu. Bil je brez družice, in ker je šla igra na to, da si vsak izmed igralcev ujame jedno izmed udeleženih gospá in gospodičin, katerih pa je bilo po jedno menj nego gospodov — pričakovati mu je bilo obične kazni.

Le-tá in vse druge, kar jih je izviralo iz te igre, zvršile so se potem slovesno na skupnem zbirališči. —

Nocoj je bilo pred večerom farne stoletnice, in že ves popóldan so porabili naši znanci za majhen izlet na bližnjo trško gorico, kjer se je kratkočasila družba ob pečenem krompirji in suhi svinjini, ob vinu in pivu, glasovih velikanske harmonike, katere je vlekel trški organist, in ob raznih igrah, ki jih je uprizarjal sedaj ta, sedaj óni. Zvečer pred odhodom so hoteli užgati še velikanski kres. —

»Kaj ti je? Ali ti ni dobro?« vpraša Vrbanoj svojo soprogo, zapazivši jo prav tedaj, ko je bilo treba zapaliti ogenj, slonečo zadi planote ob debeli hruški. Ondu je bila nekoliko prej zbrana večja družba, ki je pa sedaj pohitela vsa tjá blizu velikega kupa smrečja in trhljadi, nagrmadene ob griči; od tam se je odpiral najširši razgled.

»Glava me boli! Pa bode skoro bolje!« deje ona malomarno.

»Preveč si se utrudila!« méni on in hoče oditi.

»Da se le ti nisi!«

Nekov čuden naglas v teh besedah je provzročil, da se je Vrbanoj zopet naglo obrnil.

»Jaz? Kaj hočeš s tem?« pravi malone osorno.

»No, kaj neki? Kaj se bodeš delal? Saj véš, s kom se trudiš ves popóldan! Mene nisi lovil, mene, ampak tisto — tisto staro devico, tisto — učiteljico si ujel, tisto si moral ujeti!«

»Ančika, ne bodi brezpametna!« zavrne jo Vrbanoj na pol smehoma, na pol nejevoljno. Akotudi si je v prvem trenutku rekel, da je res nekoliko zanemarjal svojo ženo, vender ga je silno neprijetno zadel glas, s katerim je izrekla svoje očitaneje. Nekaj surovega je zvenelo iz njega; takó vsaj se mu je dozdevalo.

»Le pojdi, pojdi zopet tjà; težko te že čaka!« hití Vrbanojka. Sodnik je kratek trenutek premišljal; toda jeza ga je prevzela.

»Vêdi se vender takó, kakor se spodobi!« dejal je, kakor bi karal porednega dečaka.

A tukaj je slabo naletel.

»Kakor se spodobi — spodobi! Sevêda, to je vedno tisto očitaneje! Kakor bi se ne trudila storiti vsega kar hočeš, kakor bi ne pazila vedno na to, da govorim takó sladko, takó lažljivo, takó olikano kakor davkarjeve gospodičine — kakor bi se ne trudila ravnati takó kakor druge gospé! Zakaj — čemú si me pa vzel? Nisi li védel, kakova sem, kaj znam?«

Vse to je kar bruhalo iz nje, tiho, polglasno, a zató tem siloviteje edinemu poslušalcu.

»Mólči!« velel je Andrej in se malone plaho ozrl proti glasni družbi, sredi katere je sedaj vzplamtel prvi zubelj ob visoki grmadi.

Jeden izmed gospodov se približa hruški.

»Milostiva gospá — kje pa ste? Andrej, kje pa imaš gospó?« zakliče na glas. Bil je adjunkt Pavel.

»Pravi, da jo glava boli,« odgovorí sodnik.

»Oh, mislim, da bode skoro bolje!« vzklikne živo Vrbanojka in se oklene Pavlove roke, ki jo je bil naglo ponudil. Takó odideta k ognju, sodnik pa malomarno zvižgaje za njima.

S tem zvižganjem je hotel utešiti razburjenost, ki ga je obšla. Nekamo neumeven, toda silno bodèč mu je bil še vtisek, katerega so napravile zadnje besede Ančikine: »Zakaj — čemú si me pa vzel?«

Vender ni utegnil premišljati o tem.

Tukaj pred njim je plapolal velik ogenj proti jasnemu, z zvezdami posejanemu nebu, in sedaj in sedaj se je utrgal kos plamena, švignil nekoliko pedij kvišku in ugasnil v dimu, ki se je krožil na široko nad grmado. Mladi ljudje zapojó veselo pesem, tam ob stráni

pokne nekaj topičev, in v občem oduševljenji dvigne učitelj svoj kozarec ter napije kumici šolske zastave, katero bodo jutri blagoslavljali.

Adjunkt prinese urno kozarec in ga potisne Ančiki v roko.

»Živela kumica!« zazveni iz nova, organist potegne ob harmoniki:

»Mnoga leta živela!« in ves divji zbor zapoje za njim.

»No, Andrej, ali ne bodeš trčil?« vzklikne notar Valentin, ki je bil vzpričo raznega popóldanskega veselja že ves rdeč v lice.

»Gospod sodnik — z menoj tudi!« oglasi se poleg Vrbanoja Julika, zagorska učiteljica.

»Kozarca nimam, kozarca!« hití sodnik.

»Ná, tukaj je moj!« izpregovori Ančika, stoječa nekoliko korakov pred njim, in mu ponudi čašo, ne da bi se ozrla v družbo, ki je obstopila soproga.

Andrej je trkal in pil.

Skoro je bilo po velikanskem kresi; v žareči kup je vrgel napósled pijan student nabasan topič, da se je glasno kričéč vse razbegnilo; potem pa je pok in zasvit razpršene žerjavice naznanil, da je konec denájnji veselici.

X.

Druga dné se je vršil vzpored natanko in točno, kakor je bilo določeno. Nekoliko malotnih nezgod tudi ni izostalo. Pri véliki maši so trški pevci, pomnoženi z nekaterimi menj izurjenimi dijaki, »vrgli« slovesni »benedictus« — kakor se pravi v pevskem jargonu — ker je jeden vodilnih glasov za pol sekunde prezgodaj »udaril« vmes; pri zabijanju žebļev v pozlačeni drog šolske zastave se je doktorju-rano-celniku pripetila nesreča, da se je spoteknil ob stopnicah, držečih na oder, in se moral oberóč ujeti, da ni položil vsega telesa na surovo obtesane, z bršļjanom preprežene deske, kar sevéda ni povečalo dvoj-bene oduševljenosti, s katero je gledalo trško in kmetsko prebivalstvo vse slavnostno dejanje; in ko se je vršil osnovni zbor gasilnega društva, pokazal je takoj zli duh razpóra svoje rožičke: osnovalci so bili razdeljeni v dva tabora, v spodnje in v gorenje Grobljane, in vsaka teh dveh strank je hotela vse gospodstvo v društvu, ki se še ni porodilo. Koncem so se potolažili vsi s tem, da so denájnje volitve le záčasne in da bode treba odločilno besedo izpregovoriti šele tedaj, ko bode društvo potrjeno po poklicanih oblastvih.

Zató je na večerno veselico prišlo napósled vse najboljše volje.

Veselica je bila v gorenjih prostorih Kračine krčme. Nekoliko drugih gostilničarjev je sicer zabavljalo, toda ker je oče Krača izredno

požrtvovalno izpraznil celó svoje zasebno stanovanje in ker je bila gospá sodnikova — ali kakor so ji drugi še vedno dejali — Kračina Ančika — kot kumica šolske zastave danes prva odločilna oseba, ukrenil je slavnostni odbor, da mora biti tukaj — bal paré. Notar Valentin je tekal ves dan semtertjâ. Svoj dobro priučen slavnostni govor je bil srečno zvršil, potem pomagal bodoče gasilce miriti in sedaj je z učiteljem, nekaterimi davčnimi uradniki, z ranocelnikom in jednim trgovcem opravljaj posle vzprejemnega odbora in rediteljstva za večerno veselico.

Vse je šlo gladko, in okolo devete ure so že plesali prvo kadriljo.

Sodnik je bil s soprogo že davno navzočen, in prvo kadriljo si je bil izprosil notar pri Ančiki. Nocoj je bilo Valentinu jedno, najsi je Vrbanojka taka ali taka, pozabil je vse predsodke in mržnje; bilo mu je le do tega, da se slavnost vrší toli dostojno, kakor je to mo- goče v Grobljah. Med kadriljo šele se je prikazal adjunkt Pavel.

(Dalje prihodnjič.)

Balada o prepelici.

V poletno noč odmeva: »pet pedij!«
Sicer ni niti šuma niti klica;
Le v tesni kletki drobna prepelica
Bedí in poje, ko vse mirno spí.

V polmračni sobi na blazino belo
Naslanja težko glavo mlád bolnik
In vrača se v prežite kratke čase:
Razvija se pred njim življenje celo,
Mnog hípec lep, mnog jasen gleda lik,
Veselih pesmij čuje znaue glase . . .
Posluša in smehljá se,
Češ, skoro se povrne krasna dôba,
Saj če si mlad, še daleč je do grôba — —
V poletno noč odmeva: »pet pedij!«

Fr. Gestrin.

O slovenskih in nemških čitankah na naših srednjih šolah.

(Dalje)

IV. Kaj določujejo »instrukcije« o čitankah gledé na snov?

Je pa druga vrsta nezadovoljstev, katerim je sicer prav, da »instrukcijam« čitanke niso več enciklopedike, katerim glavna zvrha bi bila tvarina, toda zopet jim ne ugaja, da so instruksijska določila na materialno stran takó skopa, skoro samó negativna in samó, kar se tiče pesmij, nekoliko pozitivnejša (»kanon«), češ, po kakih načelih izbiraj čitankar, ko ima celó proste roke? In tedaj zahtevajo (n. pr. Bräunl n. o. m. str. 11), naj se instruksijska določila o nemškem čitanji na nižjih razredih pretvorijo in spopolnijo.

Vsi ti in podobni nezadovoljniki delajo krivico »instrukcijam«, ker se jim ni posrečilo ali ni hotelo dovolj se zaglobiti v njih jednotno, vodilno misel ter jim takó priti do živega. Prenarejati pa se sploh pri »instrukcijah« vsaj v tem delu ne dá veliko, zakaj čim globlje sem se zamišljal vánje, tem bolj se mi je utrdila vera, da so celovite in jednotne, kakor bi bile vlite. Isti duh, iste vodilne misli prešinjajo ves dotični odstavek (str. 71. do 104.), ki je gotovo jednotno delo, takisto o napotku za čitanje kakor o navodilih za pismene naloge. Kakó krivo je razumel ali pa nepremišljeno je sodil Bräunl o »instrukcijah«, rekoč (n. o. m. str. 9.), »da niti neče pobijati instruksijske formalistiške struje, češ, da je že davno premagana in odpravljena in da je tu v »instrukcijah« zadnjikrat dvignila glavo!« Kakó vzorne in res prave pojme imajo »instrukcije« o preklicani oblikovni strani prozajiskih in poetiskih umotvorov, to se ne kaže morda nikjer jasneje nego v njih določbah gledé na pripravljane pismenih nalog (n. m. r. str. 103./4.). Tamkaj velé: »Kar se dostaje načrta pismenih nalog, nikar ne zahtevaj od učenca, da ti izgotoví načrt, predno je še poskusil obširno sestavo; na ta način nastanejo megleni, praznotni načrti. Saj venderle učencu naloga napreduje takó-le: premišlja o snovi dane mu naloge, domisli se te in óne stvari — toda osvoji si jo šele tedaj, ko ji je dal obliko, ko jo je zabeležil; in nikdar ni duševni njegov napor večji nego pri oblikovanji ali stvarjanji oblike, tedaj stoprav se mu razvija tvarina, tù misel poraja misel. Te prosto se vrsteče misli spravlja potem v trdno obliko in red. Takó dospé šele do načrta, kateri je podlaga končnemu izdelku. Prav malokateri dijaki imajo zajedno snov in obliko tolikanj v oblasti, da bi mogli napraviti res premišljeno nalogo po načrtu iz prve roke.« To je tista for-

malna stran, katero vedno in vedno poudarjajo »instrukcije«, a nikjer bolj nego tukaj; v tem zmislu je formalna stran ne anakronistiški formalizem, ampak inkarnacija, porajanje ideje, ki se vrši ne le v poeziji in prozi, ampak pri vseh umetnostih in ni nič menj važna nego ideja sama, vsekakor pa neločljiva od nje. Teló brez duše je mrtvo, a tudi duše človeku ni dano videti brez telesa. Ni ti treba biti pesnik ali sploh umetnik, da bi umel, ali bolje rečeno, čutil óno resnico; kdorkoli je kdaj poskusil razpravljati o kakem predmetu pismeno, uveril se je o tem: če ti je bil predmet še takó jasen, vsa tvarina še takó določena in razpredeljena, ko si ji dajal pismeno obliko, dobivala ti je sproti pod rokami drugačno lice, da si sam strmel. Kdor je to že sam poskusil, ta gotovo oberóč podpiše gorenjo trditev. Po takem tolmačenju pa, to se mora priznati, kaže se nam tisto sicer neumevno in na videz anakronistiško poudarjanje formalnosti v »instrukcijah« v celó drugem svitu. — Težko si je misliti temeljitega poznavatelja in ocenjevalca kake umetnosti, recimo slikarstva, takega človeka, da bi ne bil, ako že ne sam slikar, vsaj nekoliko izkušen v slikarski tehniki, ki bi ne bil še nikoli videl slikarja v atelijéji s paletó v roci. Neovržna istina je, katero smo poudarili že jedenkrat: stoprav ondaj, kadar si se pri kateremkoli umotvoru uveril o jednovitosti, nerazdelnosti, istovetnosti ideje in oblike, moreš vzklíkati: »V delavnico sem tvojo zrl, umetnik!« In uprav poezija, t. j. poezija v najširšem pomenu, ali recimo pisateljstvo je najsplošnejša umetnost, ki obseza najširše kroge, ki je že od nekdaj in je še veliko bolj dandanes bistven del splošne omike; in po pravici se smé zahtevati, da je vsak izobraženec kolikor toliko poučen o pesniški ali pisateljski tehniki. Uprav po tem tehniškem momentu pa težé, če se ne varam, »instrukcije«, poudarjajoč pri čitanju vedno in vedno formalno stran.

Ali pa so upravičene tožbe Bräunljeve (gl. n. o. m. str. 11.), da so instruksijska določila o nemškem čitanju na nižjih gimnazijah še vedno natančna in nezanesljiva? Menim, da ne; res da omenjena navodila baš na to stran niso kaj besedovita, ali pazen čitankar nahaja v njih dovolj migljajev za dvoje prevažnih vprašanj, namreč prvič za vprašanje, kod izbiraj gradivo nemškim čitankam za nižje gimnazije, in drugič, kakó ga izbiraj. »Instrukcije« velevalo (str. 92.), da se čitanje v V. šoli bolj in bolj približuj svoji neposredni zvrhi, uvajanju v národno slovstvo. Celó jasen se mi vidi po teh besedah zaključek, da bodi že tudi na nižjih gimnazijah vsaj posredna zvrha nemškemu čitanju uvajanje v národno slovstvo. To misel do nedvojbenosti potrjuje instruksijski »kanon«, ki je sicer sestavljen samó za poezijé, ali je dovolj jasen kažipot tudi za prozajíška berila. Celó ujemajo se torej v tej točki »instrukcije« z nazori takih móž, ki so o tej stvári naj-

temeljiteje premišljali, n. pr. s Zillerjem,¹⁾ z J. Schmidtom.²⁾ Vprašanju, kakó treba izbirati, odgovarjajo »instrukcije« v istem zmislu kakor omenjeni veljaki, rekoč (str. 80.): »Ta vzajemnost med vsebino in obliko pa streže stilistiškim in etičkim učenim namenom s tem, da primeri v plemeniti obliki obsežajo tudi plemenito vsebino in da naj se uče na pamet samo vzorite reči«. Ali ni to ista misel, katero le še jedernateje izraža Frick z besedami, da se čitaj »von dem Besten das Beste«? Isto pravilo postavlja tudi Ziller, rekoč: »Neklasiški pisatelj pri vzgajanju kratko malo ne bi smel rabiti, dasi je splošno ukoreninjena nasprotna razvada.«³⁾

Po »instrukcijah« je torej nemškemu pouku zvrha: formalna vzgoja na národni podlagi; na podlagi materinščine in domačega slovstva si pridóbi učenec tisto splošno omiko, katero si je pridobival doslej samó na podlagi staroklasiških jezikov, tisto splošno omiko, ki ga usposablja, da z razumom in užitkom čita dobre pisatelje, samostojno ocenja umotvore po njih idejah in obliki in morda tudi samosvoje ideje vliva v lepo obliko. Ali ni to vzvišena zvrha? Ali se ne približuje po tej zvrhi pouk o materinščini močno tistemu vzoru, o katerem snivajo in morda upravičeno snivajo óni reformatorji, katerim ni dvojbeno, da pride čas, ko se iztisneta z oblastnih sedežev latinščina in grščina in se umakneta materinščini, ki bode središče vsemu pouku?⁴⁾

Po tem razmišljanju nam ne more biti dvojbeno, da je tisto poudarjanje formalne strani pri nemškem pouku tanko premišljeno. »Instrukcije« pa je nagibal, kakor je videti (gl. n. m. r. str. 95.), tudi še drug razlog. Ako ne bi zabičevale vedno in vedno formalne strani, tedaj bi lahko krenili ognjevit germanisti na stranske poti, in proučevanje národnega slovstva bi jim bil samosvoj in jedini namen. Široperila bi se germanistika, kateri bi bila vsaka staronemška molitvica neizmerno dragocenejša nego najlepši umotvor kakega drugega jezika. Iz kratka: pri nemškem pouku bi zavladalo golo, suhoparno strokovnjaštvo, kakor je vladalo nekdanj pri latinščini in grščini ter tukaj globoko zavozilo v blato pedagoška kola, in malokateri učitelj germanist bi potem vprašal po splošni izobrazbi, ki jo na podlagi nemščine Nemec doseže prav takisto in še lažje in hitreje nego na podlagi tujih jezikov, po izreku Goethejevem: »Der Deutsche ist gelehrt genug, wenn

¹⁾ »Das den deutschen Lehrstunden eigenthümliche Material sind nur die Stoffe der deutschen Literatur.« Gl. Zeitschrift für d. österr. Gymn. I, 1889, str. 2.

²⁾ »Fragt man nun, woher für den Deutschunterricht diese Lesestoffe genommen sein sollen, so ergibt sich für einen Unterricht, dessen Ziel Einführung in die Literatur ist, von selbst das Gebiet der deutschen Sprache.« Gl. n. m. r. str. 2.

³⁾ Gl. n. m. r. str. 2. in 3.

⁴⁾ Prim. G. Weitzenböcka članek »Pro aris et focis« v knjižici: »Zur Reform des Sprachunterrichtes« Wien, Karl Graeser, 1888.

er sein Deutsch versteht.«. — Torej pridi po pravici národno slovstvo v pošteb samó toliko, kolikor obseza umotvore obče priznane vrednosti, a ne kot zbirka redkih, toda estetiški nič vrednih posebnosti.

Da pa »instrukcije« ne vežejo rok čitankarjem niti ne ukazujejo, iz katere vede naj bodo berila zajeta in koliko iz vsake vede, kdo bi ne odobral tega? Poleg ónega dvojnega določila ima torej nemški čitankar dovolj široko polje, dovolj pedagoške prostosti, da dokaže svojo spretnost, svoj ukus in takt. In prav je takó; kdo bi mu hotel omejevati te sloboščine? Baš s to sloboščino dokazujejo »instrukcije«, da so se res okanile enciklopediskega stališča.

Potemtakem se ujemajo instrukijske terjatve povse z ónimi zmotri, katere so si postavili slavnoznani berlinski čitankarji, zahtevajoč, »da se učenci po nemškem pouku i privadijo slovniškim in stilistiškim pravilnostim i uvajajo v nemško pesništvo in slovstvo, v nemške pripovedke in nemškega národa svojstvo.«¹⁾

Nadrobno smo torej, mislim, dokazali, da so »instrukcije« o nemščini v dobri družini, da se ujemajo z najveljavnejšimi nemškimi veljaki. Tudi že večkrat omenjeni, izvrstni članek J. Schmidta »Das deutsche Lesebuch der Zukunft« (Zeitschrift f. d. österr. Gymn. str. 1.—8.) se v obče strinja z njimi. Samó v jedni točki se je odmeknil Schmidt od njih ali bolje: vzpel se je za stopinjo više, zahtevajoč kakor Herbartovci, da bodi čitanka jednovita: »Kakor je imel grški deček jednovito berilo — Homerja, židovski starozakonske in talmudske pripovedke, takó se i denašnji mladini podavaj jednovita čitanka.«

To terjatev je potem ponovil in utemeljil Spengel.²⁾ Kaj naj mislimo o nji? Menda je najbolje, da še počakamo; stvar še ni dognana. Upira se ji dvojen pomislek. Prvič bi bilo težko najti celó v ogromnem nemškem slovstvu bodisi pesniški ali prozajiški umotvor, kateri bi bil le približno iste veljave med drugimi umotvori, kakeršne je Homer v grški ali stari zakon ali talmud v židovski književnosti; niti Schmidt sam ne vé zánj in priporoča zategadelj manjše jednote, za vsak tečaj svojo. Toda kaj so proti Homerju Grimmove pravljice ali Hebljeve pripovedke ali Lessingove basni ali Brehmovo živalstvo, katere n. pr. priporoča Schmidt za prvo šolo? Drugič pa treba pomisliti, da so dandanes učni zmotri vendar nekoliko bolj zamotani in obsežnejši nego so bili Grkom, katerim je bilo veliko več do tega, da si mladina utrdi značaj, nego da si pridóbi pozitivnih vednostij.

¹⁾ Dr. Bellermann, Imelman, Jonas in Suphan, izdajatelji nemških čitank v štirih zvezkih. Berlin. Weidmann.

²⁾ V »Supplementhefte« k »Zeitschrift für die österr. Gymnasien« l. 1892.

In še nekaj! Je li mladina na tej stopinji zmožna, da bi umela in pojmla večje jednote ali jednovite sestavine kot celokupne umotvore, ko se ji to dostikrat ne posreči niti pri manjših umotvorih? Herbartovci so pač uverjeni, da jednovite snovi provzročujejo zaokroženo omislje, da ugodno vplivajo na čustvo in voljo i. t. d. Vsekakor ta točka še ni dognana, treba bode o nji še razpravljati, in dotlej jo izpustimo iz čitankarskega programa.

(Dalje prihodnjič.)

V. Bežek.

K drugemu sešitku slovensko-nemškega slovarja Wolfovega.

(Dalje.)

cmúkati cmúčem, cviliti kakor svinja. — *cmuktáti* abzwicken, ščipati kaj od česa, n. pr. sir. — *cmúžati* cmúžem: pes cmuže, ko bi šel rad v hišo. — *cōclin* m. = cula. — *cōkati se* = calcati. — *cōkel* m. cokla. — *cōkica* f. ime svinji. — *cōkuš* m. nekakšne pomije, Art Spülicht. — *cōndrali* ogr. o konji, nekako hoditi: Nagy navod 96 konj tak bistro ide, kak se žené: nástopno, condrajouč, na skakouč. — *cōpar* m. ime psu. — *cōpiti* cōpim, einen Faustschlag versetzen. — *cōpríja* f. = coprnija Zagrebec, Mulih, Gašparoti. — *cōprni* adj. = coprski. Krajačević Petretič i. t. d. n. Petretič 221 ova zapoved prepovéda: krive boge, bolvane, vráge: krivu veru pogánsku, veru eretličánsku, vse navuke kríve! vse vražje meštíje, vse coprno vráčenje, bájanje, čáranje. — *cōprnski* = coprski. Šimunič 124. Vranič 2.79. — *cúce* cúceta n. der Hund. Habd. ad 656 kača začela je glavu prigibati i repom se kot kakovo cuce militi. Matakovič 2.283 imala je jedno cuce. — *cúcek* m. ogr. Eiszapfen. Göncy 33 cúcek je s strejhe viséči led (gorenjski cofelj.) — *cúcič* m. junger Hund. Habd. ad. 119 dete na tla iz vutrobe matere odpadši niti stati niti pojti niti jesti ne zna i ne more dobiti, kaj teliči i žrebiči, pače i praščiči i cuciči znaju po svoje fantazíje. — *cúcka* f. die Hündin. Habd. ad. 7 k nje od vseh stran kakti k cuce, ka se goni, psi, jesu se nečisti mladenci stekali i. t. d. — *cúfanica* f. neka sliva. — *cújs ne cújs ne!* takó vabíjo žrebce k sebi. — *cújsa* = cúza 2) etc. — *cúka* f. ime svinji. — *cúki van!* husch hinaus! *cúkor* m. = cukor, kajk. — *cukórija* f. Zuckerwerk. Kocijančič 4.47 oprosi za jednu jabuku ali paperic s cukorium. — *cúkrln* m. iz nem. Zuckerlein. Habd. ad. 993 znaju žene dečicu, nektare i cukrlin... — *cúmenjek* m. = candra. — *cúndrak* m. = cundrek Fuček 114. — *cúndravec* m. = cundrek. — *cúnjek* m. = candra canjek. Mitterpacher svilni

kukci 7 na čisti zvrhu druge posude prestrti platneni cunjek vse zesiplji. *cūpilūpi*: kdor ni za nič, pravijo mu: ti si cupilupi. — *cuprdānjek* m. = canjek candra cunja. — *cūrkatī* tröpfeln. — *curma* f. kaj je prav za prav, ne vém. Zagrebec 1.478 kada budu se videli odprto i očito vsi tvoji grehi i vsega dvora nebeskoga od vsega naroda človečanskoga i od vse curme peklenske. 1.199 pred curmum peklenskum. — *cuvikati*, hukati kakor sova, sova caviče. — *cvānj* m. bāt na uri in zvonu, der Glockenschwengel, Uherschwengel, Perpendikel. — *cvānjga* f. = cvēnga, zagvozda pri vinski preši. — *cvēb* m. = cvēba. Šimunič 110, Vranič 1.175. — *cvēkati se*, dražiti se, zanken. — *cvēnder-dra* m. Šimunič prod. 70. — *cvērglec* m. cvērglin m. der Zwerg. — *cvērglica* f. die Zwergbirne. — *cvēta* f. ime kravi. — *cvēteka* f. = cvēta. — *cvētko* m. ime konju. — *cvikel* m. der Hufnagel iz nem. — *cvīljka* f. die Maus (Sveti Miklouž). — *cvinketāti* klimpern mit Münzen. — *cviprnjūk* m. Rosmarin. (Samobor). — *cvrgūtati* = cvrkutati schnarren. Na den svete Lucije se ne sme presti, ar bi kolovrati navek suhi bili i cvrgūtali (Kalnik). — *cvrtiti*, cvrtim se = srditi se, zornig sein. — *čāčka* f. Kovačič kemp. 101 niti ne vkanjūvanje, da negda k času zvun sebe postāneš i sproti k nāvadnem se srdca *čāčkam* povračaš. — *čāček* m. Vranič rob. 2.57 vu obodveh vuheh nosil je vnoگو obešenah vsakojāčkeh *čāčkov*, ostrīg i pér. — *čādān* m. ime volu. — *čādava* f. ime sajasti kravi. — *čādeka* f. = čādava — *čādonja* m. ime volu. — *čāj* m. russiger Dunstkreis, der Mondhof. v. čād. — *čaječina* f. russiger Dunst. — *čakāl* m. der Schakal canis aureus. Gašparoti 2.577 580. — *čalabrkniti* čalabrknem, malo česa zagristi, verkosten, zulangen. — *čalārljiv* adj. trügerisch. Vramec kron. 50^b vogrski biškupi i gospoda nega (Kazimira) po svojeh posleh kaniše i simo v vogrsku zemlu hinbeno i čalārlivo dope-laše. — *čāndžav* adj. = čanjav. V. J. Paul ovce 52 čāndžave farbe piknje. — *čaprlēta* m. visok tenek bled in slab mladenič. — *čāptolov* m. der Schusternagel, brž iz madj. — *čāran* m. ime psu. — *čāravac* m. der Zauberer. Vranič 2.76 večkrat videli bute prstotlapce i druge čāravce. — *čas*: kajk.: ov čas sogleich; do ti čas dok, do t' čas dok, do j čas dok = dotle dokler. — *čāsek* m. čāskom zeitweise, zeitweilig. Mitterpacher: navuk od morveh 12 da se iste mladice pri vrlo dugo trpečoj suše čāskom zalevaju. — *čavelj* m. fig. smrkelj iz nosa visēč. — *čavljār* m. = smrk-ljivec. — *čavljek* m. dem. čavelj. Vranič 1.29, čavleke, igle. — *čavratī*, o deci, polno med seboj govoriti; kaj čavrate? — *čēbrāti*: jako stepati. — *čēčrkati* čēčrkam kritzeln. Habd. ad. 414 opazi, da dica s kretum kaj-kaj po neke table čēčrkaju. — *čēfketāti*, *čēfketljiv* vidi čēvketati, čēvketljiv. — *čēlana* in *čēlāna* f. ime kravi. — *čēmek* m. kdor je slab na vinu pa je le pijanec. — *čēměnat* adj. giftig. ogr. čēmernate kače. —

čemihati = česrati krämpeln; Mulih posel ap. 767 s. Avguštin govori: bolje bi večkrat bilo vu svetek ali dečakom orajučem pri plugu otkati, ali deklčičem vunu čemihati i kolovrat obračati, nego vu pogibelneh igrah tancati i boga bantuvati (lib. de 10 cord.).

(Dalje prihodnjič.)

M. Valjavec.

Književna poročila.

V.

O jeziku Prešernovem.

(Dalje.)

Lokal *ljubicih* (85. 8) pri razpravljanji ženske sklanje pag. 18. ni omenjen. Sicer ga je pa menda šteti med tiskarske pogreške, dasi na zadnji strani Prešernove izdaje ni naveden, kakor so tudi tiskarski pogreški *pisarjev* (99. 15), *ražpertije* (139. 10), *bodéca* (166. 8), *Morávški* (50. 1) namesto *Morávski* i. t. d.

»Jedninski mestnik zaimka ,j6' je prav po gorenjsko jednak jedninskemu dajalniku (176. 24; 186. 4), jednako pri ,ta (tš), (104. 8; 120. 6)«. — Tù je kazalo tudi opomniti navideznega zadevanja ob orodnik n. pr. »Več lépih déklic v njim cvetè (50. 3).¹⁾ Tudi ni oblika *tim* v verzu »Po tim se z máno vléze!« (64. 16) morda orodnik, kakor bi se utegnile umeti besede pisateljeve (pag. 20. 11), ampak mestnik, zadevajoč se po obliki ob orodnik. Da bi bila pa tudi dvojinskega mestnika zaimenske sklanje nadomestitev z dajalnikom kaka posebnost gorenjščine, kakor menda misli g. pisatelj (pag. 19. 32), temu bi ne pritrdil. Izjednačevanje sklonov se pri napredujočem razvoju jezika pogostoma opazuje (primeri n. pr. *Levstik* »Nauk«, pag. X.), zlasti pa v dualu (prim grščino). In takó je tudi slovenščina ljudskega govora v dvojini zaimenske sklanje precéj splošno zamenila prvotno, mestnikovo obliko z dajalnikovo (ozir. orodnikovo) ter praviloma rabi: *pri nama* (bei uns zweien), *pri vama* (bei euch zweien), *pri njima* (bei ihnen zweien). Primeri Jurčiča (Zbr. sp. II. 277): »Zdaj je po nama« rekel je Saksonec . . . »Precej so bili pri nama« i. t. d. In Jurčičev jezik ni gorenjščina. —

Deležnika *cvetèč* ne kaže šteti med nepravilne ali celó napačne oblike, zakaj dasi imamo pri Prešernu tretjo množinsko osebo v obliki *cvetó* (7. 9; 51. 4; 98. 7) po I. 1., vendar ne smemo prezreti, da pozná i glagol *cvetéti* po III. vrsti; n. pr. »Ni róžam mar *cvetét'*« (10. 6); in tudi o obliki

¹⁾ Opomnjeno je to pač pri zloženju (!) sklanji pag. 22. s citatom 109. 21: »V njim zlatnina čista záraje«.

cvetêjo (19. 4; 144. 8) bi se dalo misliti, da stoji namesto *cvetijo*, kakor *spêjo* (11. 1), *želêjo* (11. 3), *pogubêjo* (95. 5) namesto: *spijo*, *želijo*, *pogubijo* — —?

Je li Prešeren nalašč napravil deležnika *poptujčevauši* in *bravši*, méni g. razpravljalec, da se ne dá dognati. Dognati res da ne, vender sem še vedno tistega mnenja, katero sem izrazil v 10. letniku „Lj. Zv.“ (pag. 115.), da je namreč verjetneje, da jih je napravil Prešeren s premi-selkom, nego da se je sam zboldel s svojim sršenom, naperjenim na Rav-nikarja. Bodisi pa temu takó ali takó, gotovo je menda, da Prešeren Rav-nikarja ni pikal samó zaradi napačno napravljenih, iz imperfektivnikov izve-denih deležnikov, ampak najprej zató, ker je Ravnikar uvajal in obnavljal pozabljeni, malone izumrli I. tvornopretekli deležnik, kateri prostemu národu ni bil več umeven. —

Oblika *splahnêlo* (76. 4) je pač napravljena po analogiji *strohnêti*, *im*, *skopnêti*, *im* — i. t. d.

Dasi je rabil Prešeren i *morati*, *moram* (24. 15; 62. 16; 182. 9) a i *moči*, *morem* (135. 2; 179. 16; 185. 8), moramo vender priznati, da se je ravnal tedaj, kadar ni več razločeval med omenjenima glagoloma, popolnoma po národni govorici, katera ju tudi ne loči v spregi, ampak samó v naglaševanju in izgovoru. Viditi je, da je razločevanje med *moči* (I. 4) in *morati* (V. 1) umetna iznajdba slovničarjev; *morati*, *moram* uživa po-polno veljavo samó v pomenu: cogere, zwingen kot transitivum, n. pr. v sestavi „primorati“ — —?

Na 27. stráni svoje razprave (odst. 3.) méni g. pisatelj: „Tik glagola v dvojini stoji samostalniki v množini; glej: neúmnost in ubóžnost ste sestré (84. 7).“ — To je napačno; tudi samostalniki stojí tukaj v dvojini, zakaj *sestré* stoji namesto *sêstri*, ker ima na končnici naglas. Primeri Šu-manovo slov. slovnico § 37. odst. 2. (Mikl. Gr. III. 137. Im dual. nom. erhält der ton ê für asl. ê: vodê, dvê ženê, daher sestrê preš. 84 und sêstri 130). —

Dvojinski imenovalnik ženskega spola se pa pri Prešernu tudi tedaj, kadar ni naglasen na zadnjem zlogu, večkrat namesto na *i* končuje na *e* n. pr. (94. 5).

Dve sámi ste zmotile,
Dve sámi zapeljále
Mi zvézdi úmno glávo;

ali pa

(112. 20) Smêrt in ošábnost stê zmagale méne samé.

O tem je primeriti Šumanovo slovnico § 50. odst. 9. (Mikl. Gr. III. 153). Na navedenih mestih citirani vzgled iz Prešerna „dve sêstri vídile so“ pa nikakor ni prikladen (in zopet smo napredovali za jedno nerazum-

ljeno mesto v Prešérnovih poezijah), zakaj *vidile* je pravi pravcati plural, ki nikakor ne nadomešča morda kake dvojine. Četrty sonet (str. 130) se namreč začneja: »Dve sèstri vidile so zmóti vdáne oči«; tù pa je nedvojbeno »dve sestri« tožilnik in objekt, »zmoti vdane oči« so pa subjekt. —

Navedenima vzgledoma samostojnih tožilnikov (72. 7 in 184. 9) je še dodati (178. 19):

Kjer sùče mèč, na čèli smertne sráge
Ležé sovražnikov trupla kerváve
Mertvih, al izdihjócih dúše dráge.

Poleg dvojnega tožilnika bi ne bilo odveč navesti tudi nekatere vzglede dvojnega nominativa (takó zvanega povednega pristavka); n. pr.

- (46. 25) Pod cesárjam zdéj nar lépši
Cvét Turjáška róža ráse;
(138. 12) Cvetlice náše poezije stále
Do zdéj so verh snežnikov rédke róž'ce;
(188. 13) Druid sim z zmóto jez slepil rojake;
(190. 5) V nebésih čakala bóm per očéti
Čez májhin čas devíška te nevésta.

Njih v verzu »Njih le mogóčni ga ród ima pravico pisát« (113. 8) ni delni ampak svojilni rodilnik (= njih mogočni rod). *Bolečin* v verzu »Ki bolečin molčati délj ne móre« (135. 2) ni vzročni rodilnik, ampak objekt.¹⁾ Konstrukcija ta nadomešča nam navadnejšo »zamolčati kaj« in »molčati o čem«, kakor n. pr. tudi »peti kaj«, namesto »opevati kaj« in »peti o čem«: (»Pél je v súznosti želézni Jeremij žalóst globóko« 89. 13. »Póje déla vítezov junáške« 46. 10). Tudi pridevni genetiv »lét pòznih gláva síva« (175. 10) se ne dá prav tolmačiti kot vzročni rodilnik, pač pa sta za oziralni rodilnik navedena vzgleda »vtrúdena práz-niga hrúpa« (17. 9) in »prepíra trúdna dólziga« (57. 11) menda le vzročna genetiva.

O rabi dovršnih glagolov namesto nedovršnih, vém, da se ni lahko pobotati s prijatelji nedovršnikov, zlasti ne, dokler ni popolnoma razjasnjeno temeljno vprašanje, kaj je pravi sedanjik, in kakó daleč sezajo njegove meje, t. j. vprašanje, ali se more v sedanjosti samó kaj vršiti, ali se more tudi zvršiti. Vender mislim še vedno, da treba nekatere Prešérnove perfektivnike braniti in zagovarjati, če me tudi zadene nasprotnikov pomilovalni nasmeš vpričo take pedrznosti. —

(Dalje prihodnjič.)

L. P.

¹⁾ Primeri (5. 2) »Sèrca bolečine skrite terdosèrčni oznanúje«. —

LISTEK.

Národna knjižnica. Tiskar Dragotin Hribar v Celji je oživil »Narodno knjižnico«, katere prvi zvezek (roman »Pobratimi«, spisal dr. Josip Vošnjak) je izšel že pred nekaterimi leti. »Narodna knjižnica« bode izhajala v zvezkih po 7 do 8 tiskanih pol obsežnih ter bode prinašala najprej izbrane dramatiške in pripovedne spise našega odličnega in priljubljenega pisatelja g. dr. J. Vošnjaka. V svojem drugem zvezku priobčuje dramo v petih dejanjih, »Lepo Vido«, ki se je na konci minule gledališke dobe predstavljala v ljubljanskem gledališču in uspela v obče povoljno. Gospod pisatelj je sedaj pred tiskom prenalagal nekatere posamičnosti, in reči moramo, da celotnemu vtisku »Lepo Vido« ne na kvaro. Pred dramo čitamo lepó in toplo pisan životopis dr. Vošnjaka iz peresa g. dr. P. Turnerja, za njo pa národno pesem jednakega imena iz znane Korytkove zbirke z napevom vred, kakeršen še živi po Krasu. — Prihodnji zvezki »Narodne knjižnice« bodo obsežali nastopna dramatiška dela dr. Vošnjaka: dramo v petih dejanjih »Doktor Dragan«, veselo igró v treh dejanjih »Pene«, veselo igró v enem dejanji »Svoji k svojim«, veselo igró v dveh dejanjih »Ministrovo pismo«, veselo igró v treh dejanjih »Ženska zmagá«, dramatiški prizor v dveh delih »Pred sto leti«, igró s petjem v štirih dejanjih »Premogar« in veselo igró v enem dejanji »Resnica oči kolje«, vmes pa nekatere izbrane pripovedne spise. Prav ugaja nam, da skoro dobimo zbrane spise našega zaslužnega rodoljuba in pisatelja dr. Vošnjaka, in iskreno želimo, da bi slovensko občinstvo pridno sezalo po njih. Zunanja oblika drugemu zvezku je ukusna kakor vse izdaje Hribarjeve tiskarne, cena primerna. Mehko vezan izvod stane 1 krono ter se dobiva pri založniku v Celji in pri raznih knjigarjih. — Naš list bode o Vošnjakovih spisih svoje dni priobčil še posebno izvestje.

Barvaste črepinje. Zbirka povestij in pesmij. V prozi češki spisal J. Vrchlický. Preložil J. Skalar. V Ljubljani. 1893. Založil in prodaja Janez Giontini. 85 str. Cena 30 kr. — Celotnega dela Vrchlickega doslej še nismo imeli v slovenski književnosti, zato nas je g. Skalar (psevdonim dobroznane pisatelja in sotrudnika našemu listu) jako razveselil s svojim prevodom „Barvastih črepinj“. Knjižica obseza šestnajst črtic in povestij genijalnega češkega pesnika in pisatelja, ki se od prve do zadnje ponašajo z mojstersko tehniko. Prevod je dovršen.

Petdesetletnica »Novice«. Dne 5. m. m. je minilo petdeset let, odkar je dr. J. Bleiweis izdal prvo številko svojih »Novic«. Uredništvo je v proslavo tega dne priredilo slavnostno izdajo, v kateri se s politiskega, kmetijskega, obrtnega in književnega stališča opisuje petdesetletno delo teh znamenitih novin slovenskih. Govorč o literarnem delovanju, pravijo »Novice«: »V minulih petdesetih letih se je nagrmadilo v našem listu toliko temeljito pisanih znanstvenih, pa tudi leposlovnih sestavkov, da moremo reči, da dobro ne pozná slovenskega slovstva, kdor ne pozná »Novic!« Resnične besede, katerim dodajamo samo željo, da bi »Novice« tudi poslej takisto vztrajno delovale za prospeh našega naroda in v odmerjenem področju v prid naše književnosti!

Skladbe Miroslava Vilharja. Popevke pokojnega mojega očeta Miroslava Vilharja se že davno ne morejo nikjer več dobiti. Mislim, da je zbirka, katero imam jaz po njem, sploh jedini popolnoma ohranjeni eksemplar. Kolike vrednosti so te popevke, najboljši je dokaz to, da so malone vse že svojina slovenskega in hrvaškega naroda in da so nekatere (n. pr. »Po jezeru«, »Mila lunica«) svetovnoznanе.

Da se te popevke ne pozabijo in da se v grlu národovem preveč ne razidejo od svoje prvotnosti, odločil sem prirediti novo izdajo in jo urediti takó, da bode z jedne

strani popolnoma odgovarjala intencijam in mislim pokojnega mi očeta, z druge strani pa tudi zadoščala duhu sedanje moderne glasbe.

Kakor je znano, bil je pokojnik samouk v glasbi, pa je svoje popevke dal napisavati drugim, ki pa večinoma niso popolnoma umeli pravega duha njegove popevke. Jaz, ki sem slišal očeta samega popevajočega njegove pesmi, čutim se pozvanim in tudi obvezanim, podati národu svojemu te popevke v tistem duhu, v katerem jih je avtor res zamislil. Ako torej slovenski narod želi imeti glasbena dela Miroslava Vilharja v novi, po meni urejeni izdaji, naj me blagovoli podpirati pri tem podjetji, zakaj brez njegove podpore bi nikakor ne mogel zvršiti svoje rodoljubne, pa tudi sinovske dolžnosti.

Knjiga bode stala 2 gld., a more se tiskati samó tedaj, ako se oglasi dovolj predplačnikov. Obračam se torej na rodoljube in prijatelje nepozabnega pokojnika, zlasti pa na vsa rodoljubna društva, osobito pevska, da mi pomorejo zvršiti to delo. Naročnina naj se mi pošlje najkeseje do dne 15. avgusta. Ako bi se dotlej ne oglasilo toliko naročnikov, da bi bili tiskovni troški pokriti, povrnila se bode vsa komur doposlana naročnina.

V Zagrebu, dne 10. julija 1893.

F. S. Vilhar.

»Slovenska stenografija«. O Bezenškovi stenografiji, katero je pred nekaj meseci izdala »Matica Slovenska«, prinašajo praški »Tésnopisné listy« jako pohvalno oceno; takisto laskavo se je izrazil o nji nemški »Correspondenzblatt des königl. stenographischen Instituts zu Dresden«, ki je posvetil stenografiji pri južnih Slovanih poseben članek. — Bodi pri tej priliki še omenjeno, da je prof. Bezenšek nedavno priredil v Plovdivu tudi tretjo popravljeno izdajo bolgarske stenografije. Naš list utegne kdaj pozneje še govoriti o jugoslovanski stenografiji v obče in o domači slovenski posebe.

Spominska slavnost Vodnikova na Koprivniku. Dne 27. t. m. se bode praznovala na Koprivniku stoletnica koprivniške fare in zajedno se bode odkrila spominska ploča Valentinu Vodaiku, nje prvemu duhovnemu očetu. Vzpored je določen takó-le: 1) Ob 10. uri dopóldne vzprejem došlih gostov na Koprivniku; 2) ob 1/2 11 uri cerkveni govor č. g. Janeza Ažmana, župnika gorjanskega, in potem slovesna sv. maša, pri kateri pojó bohinjski pevci; 3) po sv. maši slavnostni govor g. prof. Fr. Levca in odkritje spominske ploče; 4) skupni obed; 5) popóldne ob 4. uri odhod na Bohinjsko Bistrico; 6) v ponedeljek izlet k Savici. — Posebna vabila se ne bodo izdajala. — Obed oskrbi g. Matej Bevc, poštar in gostilničar na Bohinjski Bistrici. Kdor se hoče udeležiti skupnega obeda, naj pošlje g. Bevcu vsaj do dne 18. t. m. 1 gld. 50 kr. Slavnost se bode vršila pri vsakem vremeni.

K obili udeležbi uljudno vabi

odbor.

Prešeren v nemškem prevodu. (Konec)

Oči bilé . . . (sic! V izvirniku: Oči bilé . . .)

Mein Auge folgte ihr, kam ihr entgegen,
Mein Mund sprach nur von ihr, der tugendsamen,
Schrieb meine Hand, so schrieb sie ihren Namen,
Und schritt mein Fuß, so war's auf ihren Wegen.
Doch ich verbot's: da bargen sich die Blicke,
Es liess der Mund die süße Rede bleiben,
Die Hand den lieben Namen hinzuschreiben,
Der Fuß wich scheu vor ihrem Weg zurücke.

So rang ich mit der hoffnungslosen Liebe,
 Die nicht erlöschen will in meiner Seele —
 Gezügelt glaubt' ich diese Flammentriebe.
 Umsonst! in solchem Kampfe gibt's kein Siegen,
 Hin über Berg und Thal und Wall und Welle
 Schwingt sich die Sehnsucht auf, zu ihr zu fliegen!

Kadár . . . (Sic! V izvirniku: Kadár . . .)

Dem Kranken, der des Todes gewisse Beute,
 Versagt der Arzt nichts mehr, er duldet gerne,
 Dass man die bittere Arznei entferne,
 Dem armen reiche, was ihn sonst erfreute.
 Und tobt ein wilder Sturm im off'nen Meere,
 Und kann ihn Steu'r und Ruder nicht bezwingen,
 Dann sinkt des Schiffers Hand — was soll sein Ringen? —
 Er gibt den Wogen preis die schwache Fähr.
 Hinweg, ich trink' nicht mehr vom bittern Becher!
 Entfesselt seid ihr wieder, frei, Gedanke
 Und Sehnsucht — bin ein todesmüder Zecher.
 Genießt im vollen Zug der flücht'gen Stunde,
 Berauscht euch an dem übersüßen Tranke,
 Bis mir das Herz zerspringt, das todeswunde!

Odpérlo . . . (Sic! V izvirniku: Odpérlo . . .)

Wenn sich dereinst am Tag des Weltgerichtes
 Des Himmels Glanz erschlosse den Erkor'nen,
 Und träfe auch ein Strahl nur die Verlor'nen,
 Auf dass sie schauten in das Reich des Lichtes:
 Ein Uebermaß der Sühne wär's — erblasste
 Der Hölle Qual denn nicht vor jenem Blicke,
 Der die Verstoß'nen, in dem fremden Glücke,
 Mit allen Schmerzen des Verlusts erfasste?
 Und doch — ich sah den Himmel ihres Blickes
 Entgegenstrahlend ihm, dem Auserkor'nen,
 War Zeuge seines namenlosen Glückes;
 Dies Bild wird ewig mir vor Augen bleiben,
 Ein Dämon, wird es ruhlos den Verlor'nen
 In der Verzweiflung finstern Abgrund treiben.

Slovénkam . . .¹⁾

Dein Dichter widmet einen Kranz dem Volke
 Aus Liedern, die in mancher Leidensstunde
 Erblüht auf seines Herzens tiefstem Grunde,
 Dem Thau entrückt der milden Himmelswolke.
 Kein sonnig Eden, wo die Blumen sprossen,
 Nicht milden Zephyrs Hauch, was sie umwehte,

¹⁾ Magistrale des Sonettenkranzes. — Opazka prelagateljeva.

Sie wuchsen auf an fest umschloss'ner Stätte
 In rauher Heimat, während Stürme tosten.
 So schossen sie empor aus Herzenswunden,
 Und Thränen nährten sie, nicht unbeschadet:
 Ihr Farbenschmelz erstarb in dunklen Stunden.
 Verzeih — so blieben sie denn bleich, die armen,
 Bis sie ein Strahl aus Deinem Aug' begnadet
 Und sie zu frohern Triebe lässt erwärmen.

Mislil sem, da sodi ves ta prevod v „Zvon“, ker je „Oesterreichisch-Ungarische Revue“ malo razširjena pri nas, a častilce Prešérnove, katerih je gotovo mnogo med „Zvonovimi“ čitatelji, zanimlje izvestno vse, kar se dostaje Prešérna. Podal pa sem prevod brez komentara; naj se vsakdo sam z njim naslaja ali pa naj ga obsodi. Kakó si je prelagatelj olajšal težko sonetsko tehniko, to itak zapazi vsakdo v prvem hipu; v oči bôdeta tudi slabo umerjeni granes: »Dass Gläubige des Korans sowie Buddhisten« in slaba stika: »Freuden-Widerwärtigkeiten«. Vsekakor pa nas naudaja ta preloga s ponosom, ker nam kaže, da se vidi Prešérn vreden prelaganja celó Nemcem leta 1893. V. B.

Nekoliko slovenskih priimkov z Goriškega. Bajt, Baskar, Baša, Bašin, Batič, Bavdaš, Belin, Birska, Bizaj, Blažon, Bone, Boškin, Brajda, Bras, Bratina, Bratuš, Brdon, Brlot, Budal, Budin, Bune. — Cej, Cejan, Cigoj, Čarga, Čargo, Čebren, Čedermas, Češut, Čibej, Čičigaj, Čigon, Črnič, Čubej, Čučat, Čujec, Čufar, Čoha. — Droč, Drole, Drufovka, Durjava. — Fikfak, Foreščin. — Gulin. — Habat, Hadolin, Hlede, Hmeljak, Hojak. — Jakulin. — Kabaj, Kermolj, Kodre, Kodrmac, Kofol, Koglot, Kokeš, Konovec, Koron, Košuta, Kravos, Krkoč, Krnik, Kros, Krpan, Krštan, Kuštrin. — Legiša, Lejon, Lozej. — Madon, Maligaj, Mara, Maraž, Markuža, Mikluž, Mišigaj, Mrmolja, Molar, Mužina, Mužulin. — Nanut, Nardin. — Oblesčak. — Paglavac, Pagon, Pahor, Paljavic, Pangos, Paskulin, Perat, Perdih, Perin, Pertot, Peršolja, Poberaj, Poje. — Radikon, Rahulin, Ručna, Rukin, Rustija. — Saksida, Saražin, Sardoč, Šillogaj, Sinigajda, Sinigaj, Skok, Spačal, Šekli, Šemolje, Škarabot, Škole, Škrk, Šterlinko, Štolfa, Štubin, Štucin. — Taboj, Toroš, Toškan, Trčon, Tribučon, Troha, Tronkar, Turelj, Tušar. — Urdih, Ušaj. — Vižin, Vuga. — Zgaga, Žbona, Žigon.

Fridolin Kavčič.

»Matica Hrvaška« je imela dné 2. m. m. svoj obči zbor. Predsednik, prof. I. Smičiklas, spominjal se je v svojem nagovoru pokojnih odličnih članov Lopašiča, Bogoviča, Tomiča in dr. Poglediča, nato pa je tajnik Ivan Kostrenčič poročal o društvenem delovanju lanskega leta. Iz njega obširnega poročila posnemljemo, da se knjige »Maticе Hrvaške« za leto 1893. že tiskajo in da izidejo okolo Božiča, če ne bode posebnih zaprek. Bode pa jih okolo dva najst, med njimi te-le: *Kišpatičeve* „Ribe“, drugi del *Vallejeve* „Zgodovine srednjega veka“, *Kuhačevi* „Glasbeniki in glasbeni improvizatorji ilirske dôle“, druga knjiga „Slk iz svetovne književnosti“, obsezajoča ruske pripovedovalce iz peresa dr. Šrepla, *Vodopičeva* povest „Marija Konavôka“ in *Lepušičeve* „Bosanke“ (štiri povesti iz Bosne). Mimo tega bodo zastopani tudi starejši pisatelji, n. pr. *Tomič*, *Kumičič* in morda kaj novih. »Matica« izdá nadalje prvo knjigo izbranih del Bogovičevih, začne izdajati slovansko knjižnico z dvema povestima iz ruščine, takisto izda prvi del zgodovine grške književnosti, katerega je spisal dr. Musić. O Božiči izide prvi zvezek prevodov novodobnih klasikov, in sicer Miczkiewiczov „Pan Tadeusz“ v prevodu dr. Maretiča. Skrbelo se bode, da čim prej izide tudi Dantejeva „Božja komedija“ v prevodu Buzoličevem. Vrhu tega se pripravlja *Klaičeva* „Hrvaška pesmarica“ in izdaja hrvaških narodnih pesmij. — Društveno imenje „Maticе Hrvaške“ znaša brez hiše

54809'85 gld. in v knjigah 15000 gld. Leta 1892. je bilo članov 9117, za 1017 več od leta 1891., dohodkov pa 36787'59 gld., izmed katerih se je izdalo za knjige 29759'76 gld. — Na predlog *dr. Vrbanča* se izreče zahvala in priznanje vsemu odboru, posebe predsedniku in tajniku, potem pa se zvišé volitve.

Vilharjevi »Hrvaški plesi« Knjigarna Breitkopf in Härtl v Lipskem je pred nekaterimi meseci založila Vilharjeve »Hrvaške ples« (opus 152.). Prva izdaja, obsežna 2000 izvodov, razprodana je sedaj popolnoma, takó da se je priredila druga izdaja. Jako mnogo izvodov se je prodalo v New-York in Stockholm. — Našemu rojaku častitamo na tem velikem uspehu!

Gunduličev spomenik v Dubrovniku se je odkril dné 26. rženega cveta vpríčo neštevilnih gostov iz vseh krajev Hrvaške, Slavonije, Istre, Bosne in Hercegovine in Dalmacije. Na večer pred odkritjem je bila v gledališči slavnostna akademija, pri kateri je prof. *Zoré* govoril svečani prolog in pelo zagrebško pevsko društvo »Kolo«; potem so se predstavljale žive slike, kažeče Gunduličeve sanje. Drugo jutro ob 9. uri je bila svečana služba božja v stolni cerkvi, po kateri je krenil ves národ v nepreglednem izprevodu na trg Poljano, kjer je postavljen spomenik, mojstersko delo Rendičevo. Po govorih *Giorgija* in *Gondole*, ki je v imeni dubrovniškega mesta odkril spomenik, zapelo je »Kolo« slavnostno himno Vilharjevo in izzvalo nepopisno oduševljenost. Na spomenik je bilo položeno okolo 250 vencev. — Ljubljansko mesto sta pri tej slavnosti zastopala gg. *dr. Ivan Tavčar* in *V. Petričič*.

Jan Kollár 1793—1852. Sbornik statí o životě, působení a literární činnosti pěvce »Slávy Dcery«. — Takó se imenuje spomenica, katero sta na oslavo stoletnice Kollárjevega rojstva izdala in založila »Český akademický spolek« in »Slovenský akademický spolek«, Tatrau« na Dunaji; uredil jo je *dr. Fr. Pastrnek*. Krasna knjiga, ki vsestranski opisuje delovanje Kollárjevo, njega vpliv na književnosti slovanske i. t. d., obseza 33 článkov, največ čeških in slovaških ter 5 slavnostnih pesmij. Izmed slovenskih pisateljev čitamo imeni g. *dr. M. Murka* (»Listy Kollára Kopitarovi a Miklošičovi« in »Kollárova vzájemnost slovanská«) in g. prof. *Ž. Stritarja*, ki priobčnje sonet »Janu Kolláru«. Knjiga je okrašena z 9 slikami in snimkom Kollárjevega pisma superintendentu Pavlu Jozeffimu. Cena 2 gld. je za takó izbrano in obširno tvarino — knjiga obseza 283 strani v veliki osmerki — izvestno jako nizka. Čitateljem, ki hočejo imeti lep književen spomin na stoletnico Kollárjevo, bodi izdaja imenovanih akademskih društev tople priporočena.

Rusi na Kavkazu. Novine poročajo, da izvršuje slavni *Verežagin* novo vrsto slik, kažečih, kakó so si Rusi osvojili Kavkaz.

Listnica. Bojmir. Taki nestvori niso za tisek. — Zborovski. Slaba proza v slabi obliki! »Ki pesmi kuje, ni še vsaki pevec«, pravite jako resnično samí. — P., V—č.: Nerabno. — L. Habětov. O priliki. Hvala. — Mozirski. Naznanite nam točni svoj naslov.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj **Janko Kersnik**. — Odgovorni urednik **dr. Ivan Tavčar**.

Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.